

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Maliye Anabilim Dalı

**TÜRKİYE'DE MALİ YERELLEŞME VE KAMU HARCAMALARI
KOMPOZİSYONU İLİŞKİSİ**

Hakan Haktan ARIÖZ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

**TÜRKİYE'DE MALİ YERELLEŞME VE KAMU HARCAMALARI
KOMPOZİSYONU İLİŞKİSİ**

Hakan Haktan ARIÖZ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Maliye Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

KABUL VE ONAY

Hakan Haktan ARIÖZ tarafından hazırlanan "Türkiye'de Mali Yerelleşme ve Kamu Harcamaları Kompozisyonu İlişkisi" başlıklı bu çalışma, 10/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

[İ m z a]

Prof. Dr. Ahmet Burçin YERELİ (Başkan)

[İ m z a]

Doç. Dr. Hale AKBULUT (Danışman)

[İ m z a]

Dr. Öğretim Üyesi Esra KILIÇ (Üye)

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Üye)

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Üye)

Bu tez çalışmasında Sayın (Unvanı, Adı ve Soyadı) Ortak Danışman olarak görev almıştır.

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- o Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

09.07.2019

Hakan Haktan ARIÖZ

¹"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, **Doç. Dr. Hale AKBULUT** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Hakan Haktan ARIÖZ

TEŞEKKÜR

Çalışmalarımı yönlendiren, araştırmalarımın her aşamasında bilgi, öneri ve yardımlarını esirgemeyerek gelişimime değerli katkılarda bulunan danışman hocam Sn. Doç. Dr. Hale AKBULUT'a,

Yüksek lisans eğitimim sırasında ve bu çalışmanın hazırlanması sürecinde verdikleri destekler ve yaptıkları katkılarından ötürü Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi Sn. Prof. Dr. Ahmet Burçin YERELİ ve emeği geçen çok kıymetli ve saygıdeğer hocalarıma,

Her zaman yanımda olan ve maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen kıymetli aileme,

Yüksek lisans eğitimimde ve tez çalışmalarımnda bana en büyük desteği veren, hiçbir fedakârlığı esirgemeyen ve her aşamada yanımda olan sevgili eşim Aytaç ARIÖZ'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hakan Haktan ARIÖZ
Haziran 2019, Ankara

ÖZET

[ARIÖZ, Hakan Haktan]. *[Türkiye’de mali yerelleşme ve kamu harcamaları kompozisyonu ilişkisi]*, [Yüksek Lisans Tezi], Ankara, [2019].

Mali yerelleşme kavramı 1960’lı yıllarda literatüre girmiştir. 1980’li yıllarda özellikle gelişmekte olan ülkelerde oldukça popüler olmuştur. Türkiye de bu akımdan etkilenerek mali yerelleşme adımları atmıştır. Literatür incelendiğinde mali yerelleşmenin; enflasyon, büyüme ve kalkınma gibi makroekonomik değişkenlerle ilişkisini araştıran çalışmaların çoğunlukta olduğu; kamu harcama kompozisyonuna etkisini inceleyen çalışmaların ise az sayıda olduğu gözlemlenmektedir. Bu çalışmanın amacı özellikle Türkiye için mali yerelleşme ve kamu harcama kompozisyonu ilişkisini araştıran çalışmaların azlığı nedeniyle oluşan boşluğun doldurulmasına katkı vermek ve mali yerelleşme uygulamaları neticesinde kamu harcama kompozisyonunda ne gibi değişiklikler meydana geldiğini ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla Türkiye’de 2007Q1-2018Q3 dönemi üçer aylık verileri ile ekonometrik model kurularak sınır testi yöntemiyle bir zaman serisi analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda Türkiye’de mali yerelleşme arttıkça cari harcamaların arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Mali yerelleşme ile transfer harcamaları negatif ilişkili bulunurken, yatırım harcamaları ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Anahtar Sözcükler

Mali Yerelleşme, Kamu harcamaları kompozisyonu, Sınır Testi.

ABSTRACT

[ARIÖZ, Hakan Haktan]. *[The relationship between decentralization and public expenditure composition in Turkey]*, [MA Thesis], Ankara, [2019]

The concept of fiscal decentralization entered the literature in the 1960s. It became very popular in 1980s especially in developing countries. Turkey also took steps affected by this current fiscal decentralization. If the literature is researched, it is seen that while studies investigating the relationship between fiscal decentralization and macroeconomic variables such as inflation, growth and development are in the majority, the number of studies examining the effects of the fiscal decentralization on the composition of public expenditure is limited. The aim of this study is to contribute to fill the gap due to the scarcity of studies investigating the relationship between fiscal decentralization and public expenditure composition for Turkey and to reveal the effects on the composition of public expenditure arising from fiscal decentralization practices. For this purpose, a time series analysis is made depending on quarterly data of 2007Q1-2018Q3 period in Turkey with a bounds test methodology. Results showed that current spending increases with the increase in fiscal decentralization in Turkey. While the relationship between fiscal decentralization and transfer expenditures is negative, no statistically significant relationship has been found for investment expenditures.

Keywords

Fiscal decentralization, Composition of public expenditure, Bounds Test.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	vi
TABLOLAR DİZİNİ	ix
GRAFİKLER DİZİNİ	x
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM: MALİ YERELLEŞME: KAVRAM VE AÇIKLAMALAR	4
1.1 İDARELERARASI MALİ İLİŞKİLER	4
1.1.1 İdarelerarası Mali İlişkilerin Düzenlenme Sebepleri	6
1.2 YERELLEŞME: TANIM, KAVRAM VE TÜRLERİ	9
1.2.1 Tanım ve Kavramlar	9
1.2.2 Yerelleşme Türleri	10
1.2.2.1 Siyasi Yerelleşme	10
1.2.2.2 İdari Yerelleşme	11
1.2.2.3 Mali Yerelleşme	13
1.2.2.3.1 Mali Yerelleşmenin Unsurları	14
1.2.2.3.1.1 Giderlerin Tahsisi	14
1.2.2.3.1.2 Öz gelirlerin Tahsisi	17
1.2.2.3.1.3 İ.arası Mali Aktarımların Düz.	18
1.2.2.3.1.4 Yerel Borçlanmanın Düzenlenmesi	21
1.2.2.4 Ekonomik Yerelleşme	22
2.BÖLÜM: MALİ YERELLEŞMEYE İLİŞKİN LİTERATÜR VE TÜRKİYE .24	24
2.1. MALİ YERELLEŞME LİTERATÜR İNCELEMESİ.....	24
2.1.1 YABANCI ÜLKELER İÇİN YAPILAN ÇALIŞMALAR	26
2.1.2 TÜRKİYE İÇİN YAPILAN ÇALIŞMALAR	31
2.2. TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLERİN MALİ YAPISI.....	35
2.2.1 BELEDİYELERİN MALİ YAPISI	36

2.1.2 İL ÖZEL İDARELERİNİN MALİ YAPISI	38
2.2.3 MAHALLİ İDARELERİN MALİ YAPISI	41
2.3 SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	43
3.BÖLÜM: MALİ YERELLEŞME ve KAMU HARCAMALARI KOMPOZİSYONU İLİŞKİSİ: TÜRKİYE İÇİN ZAMAN SERİSİ ANALİZİ	45
3.1. DEĞİŞKENLER VE AMPİRİK MODEL	45
3.2. EKONOMETRİK ANALİZ VE BULGULAR	50
3.2.1. Model 1'in Tahmini.....	50
3.2.2. Model 2'nin Tahmini.....	53
3.2.3. Model 3'ün Tahmini	57
3.3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	58
SONUÇ.....	60
KAYNAKÇA	63
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU	67
EK 2. ETİK KURUL MUAFİYET FORMU.....	68

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Yerelleşmenin Türleri Ve Özellikleri	13
Tablo 2. Mali Yerelleşme ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Çalışmalar.....	28
Tablo 3. Mali Yerelleşme İle İlgili Diğer Çalışmalar	30
Tablo 4. Türkiye’de Mali Yerelleşme İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Çalışmalar	33
Tablo 5. Değişkenler Ve Tanımları.....	46
Tablo 6. Değişkenlere İlişkin Mevsimsellik Testi Sonuçları	47
Tablo 7. Tanımlayıcı İstatistikler.....	47
Tablo 8. Birim Kök Testi Bulguları.....	48
Tablo 9. Model 1 Farklı Gecikme Değerleri İçin Akaike Ve Schwarz Bilgi Kriterleri	50
Tablo 10. Model 1 Sınır Testi Sonuçları.....	51
Tablo 11. Model 1 Uzun Dönem Ve Kısa Dönem Parametre Tahminleri	52
Tablo 12. Model 2 Farklı Gecikme Değerleri İçin Akaike Ve Schwarz Bilgi Kriterleri	54
Tablo 13. Model 2 Sınır Testi Sonuçları.....	55
Tablo 14. Model 2 Uzun Dönem Ve Kısa Dönem Parametre Tahminleri	56
Tablo 15. Model 3 Farklı Gecikme Değerleri İçin Akaike Ve Schwarz Bilgi Kriterleri	57
Tablo 16. Model 3 Sınır Testi Sonuçları.....	58

GRAFİKLER DİZİNİ

GRAFİK 1. Belediyelerin Bütçe Gelirleri (Bin TL).....	36
GRAFİK 2. Belediyelerin Bütçe Gelirlerinin Payı (%).....	37
GRAFİK 3. Belediyelerin Bütçe Harcamaları (Bin TL).....	37
GRAFİK 4. Belediyelerin Bütçe Harcamalarının Payı (%).....	38
GRAFİK 5. İl Özel İdarelerinin Bütçe Gelirleri (Bin TL).....	39
GRAFİK 6. İl Özel İdarelerinin Bütçe Gelirlerinin Payı (%).....	39
GRAFİK 7. İl Özel İdarelerinin Bütçe Giderleri (Bin TL).....	40
GRAFİK 8. İl Özel İdarelerinin Bütçe Giderlerinin Payı (%).....	40
GRAFİK 9. Mahalli İdarelerin Bütçe Gelirleri (Bin TL).....	41
GRAFİK 10. Mahalli İdarelerin Bütçe Gelirlerinin Payı (%).....	42
GRAFİK 11. Mahalli İdarelerin Bütçe Giderleri (Bin TL).....	42
GRAFİK 12. Mahalli İdarelerin Bütçe Giderlerinin Payı (%).....	43
GRAFİK 13. Model 1 Hata Düzeltme Modeli CUSUM Testi.....	51
GRAFİK 14. Model 1 ARDL Tahmin İçin CUSUM Testi.....	52
GRAFİK 15. Model 2 Hata Düzeltme Modeli CUSUM Testi.....	54
GRAFİK 16. Model 2 ARDL Tahmin İçin CUSUM Testi.....	55
GRAFİK 17. Model 3 Hata Düzeltme Modeli CUSUM Testi.....	57

GİRİŞ

Mali yerelleşme; harcamaların dolayısıyla görevlerin paylaşımından başlayarak öz gelirlerin paylaşımı, idarelerarası aktarmaları ve borçlanmayı da içeren kapsamlı bir süreçtir. Bu sürecin amacı devlet ile mahalli idareler arasında görev ve kaynak bölüşümünü etkin bir şekilde gerçekleştirmektir. Bunun sonucu olarak kamu hizmetlerinin vatandaşa en uygun yöntemlerle, en düşük maliyetle ve verimli bir şekilde arz edilerek hizmet sunumunda optimizasyonun sağlanması hedeflenmektedir. Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı bir şekilde anlatılacağı üzere yerelleşme kavramı dört ana türden oluşmaktadır. Bunlardan; ilki siyasi yerelleşmedir. Siyasi yerelleşme daha çok federal yapıları devletlerde görülen merkezi yönetime ait vergi koyma, kendi yasalarını oluşturma gibi yasama yetkilerini de içerecek şekilde merkezi idareye ait yetkilerin federe devletlere aktarılmasını ifade etmektedir. İkincisi idari yerelleşmedir. İdari yerelleşme, amme faaliyetlerinin arzı mevzuunda devletin çeşitli kademeleri arasında vazife, yükümlülük ve kaynak bölüşümünü ifade eder. İdari yerelleşme kendi arasında üç kısma ayrılır. Bunlar; yetki genişliği (tevsii mezuniyet), yetki devri ve yerinden yönetim yani mali yerelleşmedir. Mali yerelleşme, merkezi idarenin uhdesinde bulunan kamu hizmetleri ve bunların yürütülmesi için gerekli olan kaynaklar üzerinde tasarruf kullanma yetkisinin devletin merkezi idare dışında kalan alt yönetim düzeylerine devrini içeren bir görev ve kaynak bölüşümü sürecini ifade etmektedir. Harcamaların tahsisi, öz gelirlerin tahsisi, idarelerarası mali aktarımların düzenlenmesi ve borçlanmanın düzenlenmesi olarak dört temel bileşeni bulunmaktadır. Dördüncüsü ise ekonomik yerelleşmedir. Özelleştirme ve deregülasyon gibi iki türü bulunan ekonomik yerelleşme ile devlete ait fonksiyonlar; özel şirketler, kooperatifler, dernekler gibi kamu mülkiyeti dışında olan birimlere bırakılmaktadır.

Mustafa Ökmen'in (2005) belirttiği üzere 1900'lü yılların son evresinden günümüze kadar süregelen hızlı değişim trendi ve bu trendin netice verdiği sorunlara milletlerarası düzeyde çözüm arayışları yer kürede küreselleşme

sürecini öne çıkarmıştır. Buna mukabil ulaşım ve iletişim alanındaki inanılmaz gelişmelerin beraberinde getirdiği bilginin süratli yayılımı olgusu tek merkezli idari yapılardan uzaklaşmayı ve yerelleşmeyi peşi sıra getiren bir süreç olmuştur. Bir taraftan küreselleşme ile dünyada toplumlar birbirine yaklaşıırken diğer taraftan yerelleşme eğilimlerinin olması ilk bakışta durumda bir tezatlık olduğu hissini vermektedir. Ancak mesele yakından incelendiğinde durumun hiç de öyle olmadığı anlaşılmaktadır. Zira küreselleşme süreciyle birlikte her alanda artan serbestleşme hareketleri yerel demokrasiyi güçlendirmiş, karar alma süreçlerine yerel halkın katılımını arttırmıştır. Siyasi ve iktisadi alanda başlayan yerelleşme eğilimi kamu hizmetlerinin sunumu, gelirin bölüşümü gibi konuları da etkilemiştir.

İktisat yazınında 1960'lı yıllarla birlikte yerelleşme fikri tartışılmaya başlamıştır. Merkeziyetçiliğin hantal yapısı, karar alma süreçlerinin kapalı olması ve kamu hizmetlerinin sunumunda halk tercihlerinin uygunluğunun sağlanmasının güçlüğü merkezi idareden daha alt yönetim düzeylerine görev ve yetki dağıtımını gündeme getirmiştir. Bu süreç merkezden yerele yetki ve gelir aktarımı sürecini başlatmıştır. Merkezi idarenin uhdesinde olan bir görev veya yetkinin alt yönetim düzeylerine aktarılması söz konusu hizmetleri yürütmek için gerekli olan kaynakların ne şekilde tahsis edileceği sorusunu mali yerelleşme kavramı üzerinden gündeme getirmektedir.

Türkiye'de mali yerelleşme ve kamu harcama kompozisyonu ilişkisini araştıran çalışmaların azlığı nedeniyle oluşan boşluğun doldurulmasına katkı vermek ve mali yerelleşme uygulamaları neticesinde kamu harcama kompozisyonunda ne gibi değişiklikler meydana geldiğini ortaya çıkarmayı amaçlayan çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde idarelerarası mali ilişkiler, yerelleşme ve mali yerelleşme kavramlarına ilişkin teorik çerçeve anlatılmıştır. İkinci bölümde mali yerelleşme ile ilgili olarak Türkiye ve yurt dışında yapılan çalışmalar taranmıştır ve Türkiye'de yerel yönetimlerin mali durumları ile ilgili bilgiler verilmiştir. Çalışmamızın üçüncü ve son bölümünde ise Türkiye'de yapılan mali yerelleşme uygulamaları sonucu kamu harcama kompozisyonu ilişkisini araştırmak üzere bir model kurularak 2007 yılının ilk çeyreği ile 2018 yılı üçüncü

eyreğine kadar geçen dönemdeki verilerin sınır testi yaklaşımı ile zaman serisi analizi gerçekleştirilmiştir.

1. BÖLÜM: MALİ YERELLEŞME: KAVRAM VE AÇIKLAMALAR

Çalışmamızın bu bölümünde idarelerarası mali ilişkiler, yerelleşme ve mali yerelleşme kavramları ile ilgili olarak temel tanımlar, kavramlar ve teorik çerçeve irdelenecektir. Yerelleşme ve mali yerelleşme kavramlarının temelinde devlet ile mahalli idareler arasında vazife ve gelir bölüşümü meseleleri yatmaktadır. Bu sebeple bölümün başında idarelerarası mali ilişkilerin düzenlenmesi meselesi incelenecektir.

1.1 İDARELERARASI MALİ İLİŞKİLER

Bir toplumda ihtiyaç duyulan hizmetlerin kimler tarafından ve hangi kaynaklar kullanılarak sunulacağı devletler açısından çözülmesi gereken bir sorundur. Adalet, milli savunma gibi saf kamusal mal ve hizmetlerin merkezi hükümet tarafından; belediyeçilik hizmetleri gibi yerel mahiyet içeren hizmetlerin ise yerel yönetimler tarafından sunulması yaygın olarak görülen bir durumdur. Ancak hizmet sunumu ve gelir paylaşımı hadiseleri aynı zamanda devletlerin yapılarıyla ilişkili bir durumdur. Tek merkezli (üniter) devletlerde hizmetlerin çoğunlukla merkezi idare tarafından yerine getirildiği, yerinden yönetim ilkesinin geçerli olduğu federal devletlerde ise hizmetlerin çoğunlukla mahalli idarelerce ifa edildiği gözlemlenmektedir. Bu süreçte devlet ile mahalli idareler arasında vazife ve kaynak paylaşımı hadiseleri maliye yazınında mali tevzin kavramı ile açıklanmaktadır.

Literatürde yazarların mali tevzini farklı kelimelerle ifade ettikleri gözlemlenmektedir. Türkçe’de akçal denkleştirme, mali denkleşme, mali uyuşma, İngilizcede “Intergovernmental Fiscal Relations”, Fransızcada “Compromis Fiscal” deyimleri ile mali tevzin kavramının açıklandığı görülmektedir (Ulusoy ve Akdemir, 2017, s. 73). Maliye yazınında mali tevzin kavramı iki ayrı kapsamda değerlendirilmektedir. Ulusoy ve Akdemir (2017) eserlerinde bunların mali tevzinin dar anlamlı ve geniş anlamlı tanımları olduğunu belirtmektedir. Yazarlara

göre mali tevzinin dar anlamda sınıflandırılması idarelerarası gelir bölüşümünü konu etmektedir. Yazarlar ayrıca mali tevzini bu anlamıyla tanımlayan bilim insanlarının hizmetlerin bölüşümü maliye biliminin konusu olmayıp daha çok idare hukukuyla ilgili olduğunu söylediklerini aktarmaktadır. Yazarlar hizmetlerin gelirlere muhtaç olması dolayısıyla, gelirlerin paylaşılmasıyla merkezi idare ile devletin merkez dışında kalan düzeyleri arasındaki münasebetlerin tanzim edilmesinde yaşanan aksaklıkların giderilebileceğini dolayısıyla esas olanın gelirlerin paylaşılması olduğunu belirtmektedirler (Ulusoy ve Akdemir, 2017, s. 73).

Mali tevzini geniş anlamda ele alan yazarlara göre konunun hizmetlerin paylaşılması ve kaynakların paylaşılması olmak üzere iki yönü bulunmaktadır. Tekin (1977) mali tevzini; devletin yönetim düzeyleri arasında (devlet ve mahalli idareler) bir taraftan hizmetlerin ve bunların gerekli kıldığı giderlerin, diğer taraftan da hizmetlerin neticesi olan giderlerin karşılığı olacak gelirlerin bölüşümü manasına gelen bir düzen olarak tanımlamaktadır. Nadaroğlu (2001) ise idarelerarası mali münasebetlerin düzenlenmesinin günümüzde iki farklı yönü olduğu konusunda ortak bir kabul olduğunu belirtmektedir. Bu hususun ilk tarafının idarelerarası hizmet bölüşümü; diğer tarafının ise mali kaynakların paylaşılması olduğunu belirtmektedir. Nadaroğlu'na göre bu süreç vazife ve kaynak paylaşımı olarak iki aşamalı bir yapı arz ediyor gibi görünse de aslında aynı amaca hizmet eden bir süreci ifade etmektedir. Nadaroğlu mali tevzin sürecinin "idarelerarası masraf ve kaynak bölüşümü" şeklinde ifade edilebileceğini de belirtmiştir.(Nadaroğlu, 2001,s.72)

Günümüz şartları göz önüne alındığında idarelerarası mali ilişkileri; salt gelir bölüşümü olarak ele almanın yetersiz olduğu ortadır. Mali tevzin kavramı devlet tüzel kişiliği ile mahalli idareler arasında vazifelerin yanında kaynakların bölüşümünü de ifade etmektedir. Nitekim konuyu ülkemiz özelinde değerlendirecek olursak 1982 Anayasasının 127'nci maddesinde yer alan mahalli idarelerin; "il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere" kurulacağı; "bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanacağı"

hükümleri ülkemizde mali tevzinin hem görev bölüşümü hem de kaynak bölüşümü olarak geniş anlamda yorumlandığı anlamına gelmektedir.

Günümüzde özellikle gelişmekte olan ülkelerde amme faaliyetlerinin insan topluluklarına en yakın idari birimce sunulması manasına gelen yerindenlik (subsidiarity) ilkesi çerçevesinde kamu hizmetlerinin daha çok yerel yönetimler tarafından yürütülmesi eğilim söz konusu olmaktadır. Genel olarak mali yerelleşme olarak adlandırılan bu çabalar çalışmamızda daha çok bu minvalde değerlendirileceğinden mali tevzin konusunun ayrıntılarına çok fazla inilmeyip mali yerelleşme kavramı üzerinde daha geniş açıklamalar yapılacaktır. Bu sebeple bir sonraki başlıkta idarelerarası mali ilişkilerin düzenlenmesini gerektiren sebepler kısaca açıklanacaktır.

1.1.1 İdareler Arası Mali İlişkilerin Düzenlenme Sebepleri

Devletlerin örgütlenme biçimi ne olursa olsun amme faaliyetlerinin arzının devlet tüzel kişiliği ile mahalli idareler arasında belirli oranlarda paylaşılmış olduğu görülmektedir. Paylaşımın derecesi; devletin örgütlenme biçimine, toplumsal ve ekonomik koşullara göre farklılık arz etmektedir. Bu başlık altında devletleri mali tevzin uygulaması yapmaya yönelten nedenleri açıklamaya çalışacağız.

- (i) **Kaynak Dağılımında Etkinlik:** Yönetimler arası mali ilişkilerin düzenlenmesindeki en önemli amaç, kaynak dağılımında etkinliği sağlamaktır. Kaynak dağılımında etkinlik, mal ve hizmetlerin en düşük maliyetle üretilmesi anlamındaki teknik etkinliği ifade etmesinin yanı sıra, üretilen mal ve hizmetlerin niteliğinin ve niceliğinin toplumun istekleriyle uyumlu olmasını da gerekli kılar (Yüksel, 2009, s. 8). Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere mali tevzin kamu hizmetlerini toplumsal tercihlere ve en uygun maliyet bileşimini sağlayacak şekilde gelir ve görev bölüşümünün sağlanmasını içermektedir. Ölçek ekonomileri ve dışsallıklar teknik

etkinliği etkileyen hususlar olduğundan kaynak dağılımlarında etkinliğin sağlanması için göz önünde bulundurulması gereken etmenlerdir.

- (ii) **Kaynak Sapmaları ve Göçlerin Önlenmesi Gereği:** Nadaroğlu (2001); klasik iktisat teorisine göre üretim faktörlerinin en yüksek faydayı sağlayacakları yerlere doğru hareket ettiğini belirtmektedir. Bu faktör akımı neticesinde zengin bölgelerde ortaya çıkacak kalabalıklaşma maliyetleri (çevre kirliliği, ulaşımda yaşanan gecikmeler gibi) ve negatif dışsallıklar marjinal verimliliği azaltacak ve bu sefer üretim faktörleri dışsallıkların daha az olduğu yoksul bölgelere doğru kayacaktır (Nadaroğlu, 2001, s. 5). Ayrıca bireylerin ayağıyla oy verme olarak da adlandırılan kendilerine en düşük maliyetle ve en yüksek kamu hizmetini alacak şekilde başka yerlere doğru göç etmesi nedeniyle de bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Mali tevzin görev ve kaynak bölüşümünü tüm bu sorunları giderecek şekilde yerine getirmelidir.
- (iii) **Gelir Kaynaklarının Aynı Olması ve Rekabet:** Merkezi idare ve yerel yönetimlerin gelirlerinin büyük bir kısmı vergilendirme ile sağlanan gelirlerden oluşmaktadır. İdareler arası mali ilişkilerin düzenlenmemesi halinde vergi mükellefleri aynı konu için birden fazla vergi ödemek durumunda kalabilirler. Literatürde çifte vergilendirme olarak adlandırılan bu durum vergi tabanının daralmasına, üretimin azalmasına ve en nihayetinde vergi gelirlerinin azalmasına neden olabilecektir. Bu nedenle merkezi yönetim ve yerel yönetimin hangi vergileri toplayacağı düzenlenmelidir.
- (iv) **Yerel Yönetimler Arası Eşitlik Sağlanması Gereği:** Coğrafya, gelişme düzeyi gibi etkenler yerel yönetimler arasında gelir farklılıklarına sebebiyet vermektedir. Bu durum hizmet sunumunda

bölgesel farklılıklara neden olmaktadır. Tüm yerel yönetimlere aynı yetkiler tanınsa bile bölgelerin farklı gelişme düzeylerine sahip olmaları nedeniyle bölgeler arası eşitliği sağlamak zordur. Örneğin yol yapım işleri düzlük arazilerde kolay iken engebeli yerlerde daha yüksek maliyetlerle gerçekleştirilebilmektedir. Bu gibi durumlar ülke içerisinde kamu hizmetlerinin bölgeler arası eşit olmayan bir şekilde dağılmasına neden olmaktadır. Ancak merkezi yönetim hizmetlerin ülke geneline belirli bir düzeyde eşit olarak sunulmasından sorumludur. Dolayısıyla bu etmenler merkezi idare açısından kamu hizmetlerinin daha düşük düzeyde sunulduğu bölgelere kaynak aktarımı yapmayı zorunlu kılmaktadır (Ulusoy ve Akdemir, 2017, s. 77).

- (v) **Yerel Yönetimlerin Merkezi Yönetime Karşı Korunması Gereği:** Devlet tüzel kişiliği ile mahalli idareler arasında yeni gelir kaynakları oluşturma imkânları yönünden eşitsizlik söz konusudur. Bu durumda, devlet yerel yönetimlere keyfi olarak bir takım külfetler yükleyebilir, hizmetleri için gerekli kaynağı sağlamayabilir ya da mahalli idarelerin bir takım haklarını edinmesine mani olabilir (Nadaroğlu, 2001, s. 60). Bu sebeple mali tevzin uygulaması idarelerarası görev ve hizmet bölüşümünü en başta sağması nedeniyle yerel yönetimlerin varlığını sürdürme ve merkezi idareye karşı bir koruma kalkanı olarak işlev görmektedir.
- (vi) **Gelirlerin Merkezileşmesi:** Merkezi idare ile yerel yönetimler arasında gelir kaynakları paylaşılırken gelir vergisi, kurumlar vergisi, gümrük vergileri gibi verimi yüksek olan vergi çeşitleri merkezi idareye bırakılmakta yerel yönetimlere görece verimsiz gelir kaynakları tahsis edilmektedir. Çağın değişmesiyle yerel yönetimlerin sunması gereken hizmetler değişmekte ve çoğalmaktadır. Gelirlerin merkezileşmesi neticesinde yerel yönetimlerin gelir kaynakları azalmakta ve hizmet sunumunda

sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu sebeplerden ötürü gelirlerin yeniden paylaşımı zorunluluk arz etmektedir.

İdareler arası mali ilişkilerin düzenlemesini zorunlu kılan yukarıdaki nedenler; hizmet sunumu, etkinlik, bölgeler arası gelişme farkları, ekonomik istikrar, büyüme ve kalkınma gibi değişkenleri etkilemektedir. Mali tevzin uygulamalarıyla etkinliğin artacağı ve toplumsal refahın olumlu yönde etkileneceği düşünülmektedir.

1.2 YERELLEŞME: TANIM, KAVRAM VE TÜRLERİ

1.2.1 Tanım ve Kavramlar

Yerelleşme (decentralization) sözcüğünün Oxford sözlüğündeki anlamı merkezi idareden mahalli idarelere yetki (otorite) aktarımı yahut büyük bir organizasyonun kısımlarını (departments) tek bir yönetsel merkez yerine diğer yerlere (locations) dağıtımını şeklinde ifade etmektedir. Sosyal bilimlerin doğası gereği pek çok tanım ve kavram farklı yazarlarca farklı şekillerde ifade edilmiştir. Yerelleşme kavramı da bu durumdan nasibini almıştır.

Bu bağlamda Rondinelli (1984) yerelleşmeyi şu şekilde tanımlamaktadır: “Yerelleşme planlama, yönetim, kaynakların artırılması ve dağılımı ile ilgili sorumlulukların merkezi yönetim ve onun merkez teşkilatlarından, bakanlıkların teşkilatlarının taşra birimlerine, yine merkezin kontrolü altındaki diğer birim ve düzeylere, yarı otonom kamu otoritelerine ve devletin dışındaki özel ve gönüllü organizasyonlara aktarılması olarak tanımlanabilir.” (Rondinelli, 1984, s. 9). Koçak (2009) ise yerelleşmeyi, bir manada kamu hizmetlerinin görülmesi için merkezi yönetim ve mahalli idareler arasında yapılan bölüşümde mahalli unsurların ağırlığının artması şeklinde tanımlamakta ayrıca yerelleşmenin kısaca, merkezi idarenin küçültülmesi olgusu olduğunu belirtmektedir (Koçak, 2009, s. 3). Buradan da anlaşılacağı üzere yerelleşme temel olarak merkezi idarede bulunan

bir yetkiyi daha alt kamu yönetimi düzeylerine yahut özerk yapılara aktarım şeklinde tanımlanabilir. Yerelleşmenin dar tanımına göre ise sorumlulukların, işgücünün ve kaynakların merkezi yönetimin taşra ofislerine, aracı kuruluşlara, sivil toplum örgütlerine aktarılması, vakıflara bırakılması veya özelleştirilmesi yerelleşme değildir (Falleti, 2004, s. 3). Yönetim düzeyleri arası bir yetki ve sorumluluk aktarımının yerelleşme sayılabilmesi için aktarım yapılan birimlerin bazı özellikleri taşıması gerekmektedir. Bu özelliklerden ilki yasayla kurulmak ve tüzel kişiliğe sahip olmaktır. Yerel yönetimler açık bir şekilde tanımlanmış idari sınırlar içerisinde bilinçli, toplu yaşama ve dayanışma duyguları sonucunda oluşmuş olmalıdır. Ayrıca bu yerel yönetimler yerel olarak seçilmiş yetkililer ve temsilciler tarafından yönetilmelidir. Yerel yöneticiler merkezden aktarılan kamu kesimi sorumlulukları ile ilgili yerel düzenlemeler getirme ve uygulamaya yetkili olmalıdır. Son özellik olarak da yerel yönetimler yasal olarak önceden belirlenmiş bazı vergi ve gelirleri toplamaya, bütçelerini, harcamalarını ve muhasebe sistemlerini yönetmeye ve kendi çalışanlarını işe alabilme yetkisine sahip olmalıdır. (Taraktaş, 2010, s. 8)

Bu başlıkta ana hatlarıyla yerelleşme kavramı anlatılmıştır. Bir sonraki başlıkta yerelleşme türleri hakkında bilgi verilecektir.

1.2.2 Yerelleşme Türleri

Literatürde genellikle yerelleşme kavramının dört türü üzerinde durulmaktadır. Bunlar; siyasi, idari, mali ve ekonomik yerelleşmedir (Rondinelli, 1999, s. 1).

1.2.2.1 Siyasi Yerelleşme

Rondinelli'ye (1999) göre siyasi yerelleşme, yurttaşlara ve onlara vekalet edenlere kamunun karar alma faaliyetlerinde verilen yetkileri artırmayı amaçlamaktadır. Yazara göre bu konu, temsili demokrasi ve çoğulcu siyasetle ilintilidir ve halka veya halkı temsil edenlere siyasi kararlar alma ve uygulama noktasına daha fazla nüfuz imkânı vermektedir. Ayrıca yazar siyasi yerelleşme fikrini savunanların, toplumun geniş katılımıyla alınan kararların ulusal siyasal otoriteler tarafından alınan kararlara kıyasla toplumun farklı istekleriyle daha

uyumlu olacağını savunduklarını belirtmektedir. Rondinelli ayrıca bu kavramın, yerel seçim bölgelerinde yaşayan yurttaşlar ve bu bölgelerden seçilmiş kişilerin birbirlerini iyi tanımaları nedeniyle halkın tercihlerine uygun hizmetlerin üretilmesi anlamına geleceğine de söylemektedir (Rondinelli,1999, s. 2). Rondinelli siyasi yerelleşmeye ilişkin görüşlerini bu şekilde beyan ettikten sonra kavram ile ilgili görüşlerini şu şekilde tamamlamıştır:

Siyasi yerelleşme genel olarak, anayasa ve kanunlarda yapılacak reformları gerçekleştirecek plüralist politik organizasyonların gelişimi için yasama organının tahkim edilmesi, mahalli siyasi oluşumların kurulması ve amme menfaati için etkin bir şekilde çalışacak çıkar gruplarının özendirilmesi gerektiği anlamına gelmektedir. (Rondinelli,1999, s. 2)

Siyasi yerelleşme neticesinde halkın yönetime ve karar alma süreçlerine katılımı artmaktadır. Katılımcı bütçe uygulamaları siyasi yerelleşmenin bir sonucudur. Böylelikle yerel halk kamu harcama kompozisyonuna etki edebilmektedir.

1.2.2.2 İdari Yerelleşme

Rondinelli (1999)'ye göre idari yerelleşme, amme hizmetlerinin arz edilmesi maksadıyla yetki, sorumluluk ve gelirlerin devletin farklı düzeyleri arasında dağıtılmasını amaçlar. Yazar yerelleşmenin bu türünün; bir kısım devlet fonksiyonlarını tertip etme, hizmet sunumu için gerekli mali kaynakları sağlama ve idare etme yükümlülüklerinin merkezi hükümetten, merkezin bölge birimleri, alt birim veya kademelerine, yarı otonom kamusal oluşumlara, şirketlere veya bölgesel kurumlara aktarılmasını ifade ettiğini savunmaktadır (Rondinelli,1999, s. 2).

Meloche vd. (2004, s. 2); idari yerelleşmenin üç ana şekli bulunduğunu belirtmektedir. Bunlar yetki genişliği (deconcentration), yetki devri (delegation) ve yerinden yönetimdir (devolution).

1.2.2.2.1 Yetki Genişliği (Deconcentration)

Bu yöntem genellikle üniter devletlerde kullanılan bir yerelleşme formudur. Devletin farklı kademeleri arasında karar alma, yönetme ve mali sorumlulukların devri anlamına gelmektedir. Kavramın, yerelleşmenin en zayıf hali olduğu kabul görmektedir. He ne kadar, yerel girdiler değişiklik gösterse de yetkilerin merkezin başkent biriminden bölge birimine veya bakanlıkların hiyerarşisinde yer alan taşra birimlerine bir yükümlülük aktarımı manasına gelmektedir (Rondinelli,1999: 3).

1.2.2.2.2 Yetki Devri (Delegation)

Yerelleşmenin yetki genişliği formuna göre daha geniş bir türüdür. Bu yerelleşme türünde merkezi hükümetler, kamu hizmetlerinin yönetimi ve karar alma sorumluluklarını doğrudan kontrolleri altında olmayan ancak merkeze karşı hesap verme sorumluluğu bulunan yarı otonom organizasyonlara devreder. Devletler yetki devrini kamu işletme veya şirketlerini kurmaları durumunda kullanmaktadır. Yetki devredilen kurumlar karar almada geniş bir hareket alanına sahiptir (Rondinelli,1999: 3).

1.2.2.2.3 Yerinden Yönetim (Devolution)

İdari yerelleşmenin en geniş biçimi yerinden yönetimdir. Ulusoy ve Akdemir'e göre (2017) yerinden yönetim, merkezden bağımsız bir hükmi şahsiyete sahip olan idari kuruluşların idareyle ilgili karar alıp uygulayabildiği bir düzendir. Bu düzende yerel nitelikli toplumsal ihtiyaçlar merkezden ayrı tüzel kişiliğe haiz yerel yönetim birimleri tarafından karşılanmaktadır. Hizmetlere ilişkin icrai kararlar merkezi yönetimin dışında alınmakta olup merkezi idare ile yerel yönetimler arasında bir ast üst ilişkisi bulunmamaktadır (Ulusoy ve Akdemir, 2017, s. 59).

Tablo 1’de idari yerelleşme türlerine ilişkin bilgiler özetlenmiştir:

TABLO 1. YERELLEŞMENİN TÜRLERİ VE ÖZELLİKLERİ

Yerelleşmenin Türü	Uygulayıcı Otorite	Kaynak
Yetki Genişliği	Merkezi yönetim görevlileri	Genel bütçe
Yetki Devri	Merkezi yönetim görevlilerinin idaresi veya gözetimindeki yerel görevliler	Yerel bütçe (merkezi yönetim tarafından taahhüt edilen ödemelerin olduğu veya olmadığı)
Yerinden Yönetim	Yerel yönetim görevlileri	Yerel bütçe (vergi veya transferlerin olduğu)

Kaynak: Yüksel, 2009, s.18.

1.2.2.3 Mali Yerelleşme

Mali sorumluluk yerelleşmenin temel bir parçasıdır (Rondinelli, 1999: 3). Taraktaş’a (2010) göre vergi ihdas etme ve gider yapma erklerinin mahalli idarelere devri olarak tanımlanabilmektedir. Yazar mali yerelleşmenin, gelişme yolunda olan pek çok ülke için zamanımızda mühim bir mesele halini aldığını belirtmektedir. Yazara göre mali yerelleşme, mali konularda tasarrufta bulunma gücü ve amme faaliyetleri ile ilgili sorumlulukların merkezi idare haricinde bulunan alt yönetim düzeylerine özgülenmesi manasına gelen süreci açıklamaktadır (Taraktaş, 2010, s. 21).

Yerel yönetimler veya özel organizasyonlar kendilerine verilmiş olan görevleri faal bir surette yerine getirebilmek için kâfi düzeyde mali kaynağı ellerinde bulundurabilmelidir. Aksi takdirde kendilerine tevdi edilen görev ve sorumlulukları ifa etmeleri tehlikeye girecektir. Mali yerelleşme yerel yönetimlerin mali yetki ve sorumluluklarında da bir artış meydana getiren bir süreci ifade etmektedir.

Mali yerelleşme çeşitli bileşenlerden oluşan bir süreçtir. Bir sonraki başlıkta mali yerelleşmenin bileşenleri üzerinde durulacaktır.

1.2.2.3.1 Mali Yerelleşmenin Unsurları

İdareler arası mali sistemin; giderler, öz gelirler, idarelerarası mali aktarımlar ve borçlanma olarak dört unsuru bulunmaktadır. Mali yerelleşme idarelerarası sistemin bileşenlerinde yerel yönetimlerin lehinde değişikliğe gidilmesini ifade ettiğinden bileşenleri de, harcama sorumluluklarının ve öz gelir kaynaklarının yerel yönetimlere tahsisi, yerel yönetimlerin harcamaları ve gelirleri arasında oluşabilecek dengesizliklerin ise idarelerarası aktarımlar ve/veya yerel borçlanma düzenlemeleriyle giderilmesi olarak sayılabilir (UNDP, 2005, s.2).

Doğru ve dengeli bir mali sistemin bileşenlerinin birbirini beslemesi gerekmektedir. Bu manada mali yerelleşme reformlarının ülke içi farklılıkları göz önünde bulundurarak; şeffaf, hesap verme sorumluluğunda, etkinliği artıran, bütçenin yapılmasında yerel halk tercihlerini önceleyen bir yapıda olması gerekmektedir.

Çalışmamızın bu kısmında 4 alt başlık halinde mali yerelleşmenin unsurları incelenecektir.

1.2.2.3.1.1 Giderlerin Tahsisi

Kamu hizmetlerinin sunumunun merkezi idare ile yerel yönetimler arasında paylaşımı mali yerelleşmenin ilk adımını oluşturmaktadır. Hangi giderlerin merkez tarafından hangilerinin yerel yönetimler tarafından sunulacağına karar verilmesi dolayısıyla giderler tahsis edilmiş olmaktadır. Amme faaliyetlerinin en faal, ekonomik ve verimli şekilde hangi idare tarafından sunulacağı önemlidir. Hizmetler bu ölçütler göz önüne alınarak merkezi idare ile yerel yönetimler arasında bölüştürülmelidir. Ancak hizmetlerin tahsisinde ekonomik etkenler yanında ülkelerin sosyal ve kültürel özellikleri de önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle giderlerin tahsisinde standart bir yöntem bulunmamaktadır (Taraktaş, 2010, s.13)

Giderler yönetim fonksiyonları ve idarelerin mali güçleri göz önünde bulundurularak tahsis edilmektedir. Örneğin salgın hastalıklarla mücadele gibi tüm ülke sathını ilgilendiren hizmetler merkezi idare tarafından gerçekleştirilirken haşerelerle mücadele kapsamında yapılan bölgesel ilaçlama faaliyetleri yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilmektedir. Yahut dış politika, adalet, milli savunma gibi saf kamusal mal ve hizmetler merkezi idare tarafından sunulurken şehir içi yol yapımı, mezarlık yapımı, park-bahçe ve yeşil alan düzenlemeleri daha çok yerel yönetimler tarafından ifa edilmektedir (Taraktaş, 2010, s.14)

Harcamaların tahsisinde genel geçer, evrensel bir yöntemden bahsedilemese de harcamaların tahsisi için ortak bir takım ilkelerden bahsetmek mümkündür. Bu ilkeler açıklık, yerindenlik (subsidiarite), ölçek ekonomileri ve dışsallıklardır (Taraktaş, 2010, s:15).

(i) Açıklık: Mali yerelleşme uygulamalarında kuşkusuz merkezi idare ile mahalli yönetimler arasındaki fonksiyon paylaşımının açık bir şekilde yapılması büyük önem arz etmektedir. Görevlerin dolayısıyla harcamaların hangi idare tarafından yapılacağı, ortaklaşa yürütülecek hizmetlerde kimin hangi rolü üstleneceği belirlenmelidir. Bu durum hesap verme sorumluluğunu sağlaması nedeniyle önem arz etmektedir. Açıklık ilkesi ile öncelikle yetki ve harcama yetkisinin kimde olacağı belirlenmekte ikinci olarak hesap verme sorumluluğu gerçekleştirilmektedir.

Bu noktada harcamaların denetimi önem arz etmektedir. Zira Milton Friedman'ın matrisinde belirttiği üzere başkasının parasını başkası için harcayan bürokrasiyetçinin davranışlarının etkisizlik ve israfa neden olma ihtimali vardır. Bu nedenle harcama sorumluları belirlenirken harcamaların denetimine ilişkin çerçeve de oluşturulmalıdır.

(ii) Yerindenlik: Yerindenlik ilkesi Oates'a göre (1972) kamu hizmetleri; etkinlik, fayda ve maliyetlerin optimize edilebildiği minimal coğrafi alanı idare eden yönetim birimi tarafından arz edildiğinde gerçekleştirilmektedir

(Oates, 1972, s. 55). Ayrıca Avrupa Yerel Özerklik Şartı'na göre kamusal sorumluluklar umumiyetle ve tercihen yurttaşlara en yakın olan idari birimlerce kullanılmalıdır. Sorumlulukların diğer bir makama devredilmesinde görevin kapsamı ve özelliği yanında yetkinlik ve ekonomik gerekler de dikkate alınmalıdır. Yani hizmetler mümkün olduğunca vatandaşa en yakın yönetim birimince yürütülmelidir. En yakın yönetim birimi tarafından etkin verimli olarak sunulamayacağı düşünülen hizmetler bir üst yönetim biriminin sorumluluğuna verilmelidir. Mali yerelleşme ile harcamalar tahsis edilirken bu hususlar da dikkate alınmalıdır.

(iii) Ölçek ekonomileri: Kamu hizmetlerinin halka en yakın yönetim birimlerince sunulmasının birçok avantajı olmasına rağmen, bazı durumlarda hizmeti sunan idarenin küçük ölçekte olması, üretim maliyetlerinin yüksek olmasına yol açabilmektedir. Elektrik, su, doğalgaz ve telekomünikasyon gibi hizmetlerin büyük ölçekli kurumlar tarafından üretilmesi ortalama maliyetlerin düşmesini sağlayabilmektedir. Hizmetten yararlanan her bir yeni bireyin ortalama maliyetlerde düşüşe yol açabileceği bu gibi durumlarda ölçek ekonomilerinden yararlanılması önemli kaynak tasarrufu sağlayabilecektir (Ulusoy ve Akdemir, 2017, s. 85). Bu bağlamda ölçek ekonomilerinin geçerli olduğu hizmetlerin sunumunun mali yerelleşme tasarımında merkezi idareye bırakılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir. Ancak her durumda bu değerlendirme geçerli değildir. Hizmet sunumunda ölçeğe göre artan getiri söz konusu ise merkezi idare tarafından, ölçeğin azalan getirisi söz konusu ise yerel yönetimler tarafından sunulması uygun olacaktır.

(iv) Dışsallıklar: Kamusal hizmetlerin sunulduğu alanın dışına olumlu veya olumsuz olarak etki etmesi durumu dışsallık olarak adlandırılmaktadır. Bir yerel yönetim birimi tarafından üretilen hizmet diğer yönetim birimlerine fayda sağlayabileceği gibi bir takım maliyetler de yükleyebilmektedir. Yerel yönetimlerin faydası kendi sorumluluk alanı dışına taşan hizmetlerin sunumunu kısıtlaması beklenmektedir. Zira komşu birimler maliyetlerine katılmadıkları bir hizmetten faydalanmış olacaklardır. Ayrıca bazı

hizmetlerin yerel yönetimlerce yeterli miktarda sunulmaması komşu birimlere bir takım maliyetler de yükleyebilmektedir.

Mali yerelleşme tasarımı dışsallıklar dikkate alınarak pozitif dışsallık yayan hizmetler devlet tarafından teşvik edilmeli; negatif dışsallık yayan hizmetler için ise devlet maliyete katılarak toplum refahına katkı sağlamalıdır.

1.2.2.3.1.2 Öz gelirlerin Tahsisi

Bilindiği üzere önceki kısımlarda mali tevzin idarelerarası görev ve gelir bölüşümü olarak tanımlanmıştır. Mali yerelleşme sürecinde harcamaların tahsisi mali tevzinin görev bölüşümü kısmına; gelirlerin tahsisi ise gelir paylaşımı kısmına isabet etmektedir. Yerel yönetimlerin sorumlu oldukları hizmetleri yerine getirebilmek için bir takım gelir kaynaklarına ihtiyaç duydukları aşikârdır. Bu gelir kaynaklarının ne şekilde sağlanacağı mali yerelleşme sürecinin önemli bir parçasıdır. Bunların yanında yerel yönetimlere tahsis edilecek gelir kaynaklarının esnek ve istikrarlı olması önem arz etmektedir.

Kamunun gelir kaynakları arasında en önemlisi kuşkusuz vergi gelirleridir. Musgrave (1983) vergi gelirlerinin merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında nasıl paylaşılması gerektiği hususuna ilişkin 6 kriter olduğunu belirtmiştir:

1. Yerel yönetimler bölgeler arası en az mobiliteye sahip vergi tabanlarını vergilendirmelidir.
2. Gelir vergileri küresel matrahı en etkin biçimde kapsayan yönetim düzeyince uygulanmalıdır.
3. Gelirin yeniden dağılımını hedefleyen artan oranlı vergiler merkezi yönetimce uygulanmalıdır.
4. İstikrar sağlamaya yönelik vergiler merkezi yönetimce alınmalı ve yerel vergiler dönemsel olarak istikrarlı olmalıdır.
5. Bölgesel olarak eşit olmayan bir biçimde dağılmış vergi tabanları merkezi yönetimce vergilendirilmelidir.

6. Faydalanma vergileri ve kullanıcı harçları tüm düzeyler için uygundur.

Bu kriterlerden hareketle dönemsel olarak istikrarlı olan vergi türleri ile faydalanma vergileri ve kullanıcı harçlarının yerel yönetimlere tahsis edilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

1.2.2.3.1.3 İdarelerarası Mali Aktarımların Düzenlenmesi

Bu başlık altında idarelerarası mali aktarmaların düzenlenme ilkeleri ve türleri incelenecektir. Yerel yönetimler bütçelerinde yer alan dengesizlikleri merkezi idareden yapılacak aktarmalar yahut borçlanma ile giderebilmektedir. Yerel yönetimlerin yurt dışı borçlanma piyasalarına erişiminde yaşadıkları güçlükleri söz konusu açıkların borçlanma ile giderilmesini zorlaştırmaktadır (Ulusoy ve Akdemir, 2017, s. 101). Dolayısıyla yerel yönetimler hizmetlerini yerine getirebilmek için merkezi idare tarafından yapılacak kaynak aktarımlarına büyük oranda bağımlıdır. Bu sebeple mali yerelleşme uygulamasının tasarımında idarelerarası kaynak aktarımının etkin ve adaletli bir biçimde sağlanması ve borçlanmanın sadece gerekli durumlarda makul şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Taraktaş, 2010, s.25).

İdareler arası aktarmaların yerel yönetimler için önemli bir gelir kaynağı haline gelmesi özerklikleri açısından sorunlu bir durumdur. Bu kaynaktan elde edilen gelirler yerel yönetimleri merkezi idare karşısında zayıflatmakta ve merkezi idare açısından bir kontrol mekanizması işlevi görmektedir.

İdareler arası kaynak paylaşımında bir takım ilkelerin geçerli olduğu belirtilmektedir. Bu ilkeler mahalli idarelerin ihtiyaçları olan mali kaynakları kendi imkânlarıyla edinmesini hedeflemektedir. Ulusoy ve Akdemir (2017) bu ilkeleri şu şekilde sıralamaktadır (Ulusoy ve Akdemir, 2017, s.102):

- 1.** Tüm yönetim birimleri uhdelerinde olana görevleri ifa edebilecek ölçüde maddi kaynağa sahip olmalıdır.

2. Merkez ve yerel yönetimlere kaynak sağlamak düşüncesiyle vatandaşlara çok fazla veya tekrar eden bir şekilde vergi ödeme yükümlülüğü altına sokmamalıdır.
3. Kaynakların tümünden vergi alınmalıdır. Birden fazla idarenin vergilendirme yetkisi olmasından kaynaklı vergileme sahasında boşluklar bulunmamalıdır.
4. Ülkenin farklı bölgelerinde gelir düzeyi farklılaşması nedeniyle hizmetlerin nitelik ve bileşiminde ortaya çıkabilecek farklılıkları tazmin edecek bir yapı tesis edilmelidir.

İdarelerarası mali aktarmalar yerel hizmetlerin sürdürülebilirliği açısından önemli bir rol üstlenmektedir. İdareler arası gelir paylaşımı yapılırken öncelikle vergi gelirleri idareler arasında pay edilmektedir. Daha sonra da, yerel yönetimlerin gelir ve harcamaları arasındaki dengesizliği gidermek üzere idarelerarası transfer mekanizması devreye girmektedir (Ulusoy ve Akdemir, 2017, s.103). İdareler arası mali aktarımlar gelir paylaşım düzenlemeleri ve yardımlar olmak üzere iki kısımda incelenmektedir.

- (i) **Gelir paylaşım düzenlemeleri:** Vergi gelirlerinin yerel yönetimlerle merkezi idare arasında paylaşımında çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Bunlar toplam vergi gelirlerinden yerel yönetimlere oransal paylar verilmesi olabileceği gibi belirli vergilerin gelirinin, vergilendirmeye ilişkin usul esasların, matrah ve oranlarının belirlenmesinin yerel yönetimlere bırakılması şeklinde uygulanmaktadır.

Ulusoy ve Akdemir (2017) Vergilerin idareler arasında bölüşümüne ilişkin tüm ülkeler için genel geçer kurallar olmadığını ancak yararlanma esasına kurulu vergilerin pek çok ülkede mahalli idarelerin gelir kaynağını oluşturduğunu belirtmektedir. Yazarlar ayrıca yararlanma vergilerinin yanı sıra, mülk vergileri, meslek vergileri, konaklama vergileri ve satış vergilerinin mahalli idarelerin

başkaca önem arz eden vergi geliri kaynaklarını oluşturduğunu söylemektedir (Ulusoy ve Akdemir, 2017, s.103).

Hangi vergilerin kimin tarafından toplanacağına adalet, etkinlik, idari uygunluk, açıklık ve yeterlilik gibi çeşitli ilkelere göre karar verilmektedir. Merkezi idareye yeniden dağıtma ve makroekonomik istikrarın sağlanmasına uygun gelir, kurumlar, dış ticaret ve harcama vergileri bırakılırken; mahalli idarelere verginin konusunun belirli bir bölge ile sınırlı olduğu emlak ve motorlu taşıtlar vergisi gibi kaynaklar bırakılmaktadır (Ulusoy ve Akdemir, 2017, s.104-105).

- (ii) Yardımlar:** İdareler arası mali aktarmaların gelir paylaşım düzenlemelerinden sonra ikinci türünü yardımlar oluşturmaktadır. Yardımlar mali olarak güçlü olan merkezden yerele doğru kaynak transferi manasına gelmektedir. Bu araç ile merkezi idare sabit bir miktar kaynağı yerel yönetimlere aktarmaktadır. İlişki bu yönüyle gelir paylaşım düzenlemelerinden ayrılmaktadır. Yardımlar koşullu yardımlar ve koşulsuz yardımlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Koşulsuz mali yardımlar merkezi idare tarafından kullanımı her hangi bir koşula bağlanmadan kullanılan kaynaklardır. Koşullu mali yardımlar ise bir yatırım veya harcama programının gerçekleştirilmesi yahut dışsallıkların giderilmesi karşılığı bir amacı gerçekleştirmek üzere merkezi idare tarafından yerel yönetimlere kullanılan kaynaklardır. Merkezi idare yerel yönetimlere yardım ederken belirli saiklerle hareket etmektedir.

Bu manada merkezi idareden yerel yönetimlere kaynak aktarımının üç temel sebebi bulunmaktadır (Tekeli, 2015, s.96):

- 1) Merkezi hükümet yerel yönetimin faaliyeti nedeniyle komşu yerel yönetim bölgesine oluşan dışsallıkları hesaba katmasını istemektedir.

- 2) Merkezi hükümet her bir yerel otoritede yerel kamu hizmetinin standardizasyonunu istemektedir.
- 3) Merkezi hükümet yerel yönetimlerde bulunan mali dengesizliği (mali eşitsizlik) düzeltmek istemektedir.

Merkezi idare koşulsuz yardımları kullandırırken dışsallıkların içselleştirilmesi ve hizmet standardizasyonun sağlanması saikleriyle hareket ederken koşullu yardımların kullanılmasında mali dengesizliği giderilmesi saikiyle hareket etmektedir (Tekeli, 2015, s.96).

2.2.3.1.4 Yerel Borçlanmanın Düzenlenmesi

Mali yerelleşmenin dördüncü bileşeni borçlanmanın düzenlenmesidir. Yerel yönetimler açısından öz gelirler ve merkezi idareden yapılan aktarmalardan üçüncü gelir kaynağı borçlanmadır. Yerel yönetimlerin borçlanması genellikle merkezi idareler tarafından belirli sınırlamalara tabi tutulmaktadır. Yerel yönetimlerin borçlanma yoluna gitmesinde en önemli etmenler hızlı kentleşme sonucu ortaya çıkan nüfus artışı ve yeni hizmet talepleri nedeniyle öz gelirlerin harcamaları karşılamaya yetmemesi ve gelirlerin merkezileşmesi sayılabilir.

Mahalli idareler; başta su, kanalizasyon, doğalgaz, köprü, yol, alt geçit gibi yatırımlar olmak üzere pek çok altyapı hizmetini borçlanma yoluyla sağlayan gelirlerle gerçekleştirmektedir. Borçlanma mahalli idareler açısından alternatif bir finansman kaynağı olduğu gibi, bu kaynak sayesinde gelecek nesiller açısından da önem taşıyan yerel alt yapı yatırımlarının maliyetlerinin bir bölümü nesiller arasında aktarılmış olmaktadır (Ulusoy ve Akdemir, 2017, s.120). Bu bağlamda borçlanmanın kuşaklar arası maliyet aktarımı işlevini yerine getirmesi önem arz etmektedir. Burada önemli olan borçlanmanın uzun vadeli altyapı yatırımları için yapılması gereğidir. Ancak uygulamada pek çok mahalli idarelerin gündelik ihtiyaçların karşılanması, bütçe açıklarının giderilmesi saiklerle borçlandıkları da görülmektedir.

Yerel yönetimler, merkezi idareden borçlanma, iç ve dış piyasalardan tahvil ve bono ihracıyla borçlanma, Dünya Bankası, İslam Kalkınma Bankası, Avrupa Yatırım Bankası gibi çeşitli uluslararası kuruluşlardan borçlanma gibi alternatiflere sahiptirler. Merkezi idareden borçlanma çoğunlukla siyasi bir nitelik taşıdığı için bu noktada kayırmacılıklar gündeme gelebilmektedir. Bu sebeple merkezi idareden borçlanmak zaman zaman kolay bir alternatif olmamaktadır (Ulusoy ve Akdemir, 2017, s.120).

Yerel yönetimlerin borçlanması belirli riskler taşısa da kamu yönetimine esneklik getirmesi gibi bir takım faydaları bulunmaktadır. Borçlanma, uzun vadeli yatırım planları yapma konusunda mahalli idarelere önemli esneklikler sağladığı gibi, kaynak girişindeki devamlılık sayesinde hizmet sunumunda meydana gelebilecek aksamaları önlemektedir. Ayrıca borçlanma mahalli idarelerde proje tasarımını geliştirmelerini, fayda-maliyet analizi yapmalarını, finansal yönetimlerini geliştirmelerini, merkezi yönetime olan bağımlılıklarını azaltmalarını ve bütçelerinin saydam bir hal almasını sağlamaktadır (Ulusoy ve Akdemir, 2017, s.121).

1.2.2.4 Ekonomik Yerelleşme

Yerelleşmenin dördüncü ve son türünü ekonomik yerelleşme oluşturmaktadır. Ekonomik yerelleşme özelleştirme ve deregülasyon olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Bu yerelleşme türünde merkezi idarenin tasarrufunda olan belirli hizmetler ve fonksiyonlar özel kesim, kooperatif, birlik gibi hükümet dışı organizasyonlara devredilmektedir.

Özelleştirme, kapsam bakımından özelleştirme ürünlerinin ve hizmetin tamamen özel sektör tarafından sunulmasından kamu-özel işbirliğine kadar farklılık göstermektedir. Kamu-özel iş birliğinde özel sektör ve kamu sektörü hizmet ya da altyapı sağlamak için iş birliği yapmaktadır. Özelleştirme daha önce devlet tekelinde bulunan fonksiyonların özel teşebbüslerce yürütülmesine izin vermek

anlamına gelmektedir. Özelleştirme ayrıca kamu hizmetlerinin ve imkânlarının sunumunu ve yönetimini özel sektör kuruluşlarına devretmek anlamına gelmektedir. Özellikle alt yapı alanında birçok kamu-özel iş birliği formu bulunmaktadır. Ayrıca özelleştirme hükümetin borçlanma riskine girmemesi için yeterli düzenleme ve önlemlerin alınmasıyla, sermaye piyasası aracılığı ile kamu sektörü programlarına finans sağlamayı da içermektedir. Deregülasyon ise, hizmet arzında özel teşebbüsler üzerindeki engellemelerin azaltılması ya da daha önce devlet ya da monopoller tarafından arz edilen hizmetlerin sunumunda özel sektöre de pay vermesidir. Gelişmekte olan ülkelerde son yıllarda özelleştirme ve deregülasyon hükümetler için daha cazip alternatifler haline gelmiştir. Yerel yönetimler de hizmet sunumunu ya da yönetimini devrederek özelleştirme yapmaktadır (Rondinelli,1999: 4).

Çalışmamızın bu kısmında idarelerarası mali ilişkilerden yola çıkarak yerelleşme kavramı türleri, özellikleri ve bileşenleri bakımından incelenmiştir. Çalışmamızın ana konusu olması nedeniyle mali yerelleşmeye daha geniş bilgiler verilmiştir. Bu nedenle diğer yerelleşme türleri ile ilgili açıklamalar daha sınırlı düzeyde tutulmuştur.

2. BÖLÜM: MALİ YERELLEŞMEYE İLİŞKİN LİTERATÜR VE TÜRKİYE

Çalışmamızın bu bölümü iki temel alt bölümden oluşmaktadır. İlk olarak mali yerelleşme konusunda literatür taraması yapılmış ve konu ile ilgili olarak yapılan çalışmaların benzerlik ve farklılıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yazın incelendiğinde mali yerelleşmenin; yerelleşme fikrinin idarelerarası görev ve kaynak bölüşümü sahasındaki yansıması olduğu değerlendirilebilir. Bu bağlamda konu ile ilgili çalışmaların yerelleşme düşüncesinin siyasi ve iktisadi kökenlerinden yola çıkarak mali yerelleşme olgusunun gerekliliğini, toplumsal refaha etkilerini ve etkinliğini inceleyen çalışmalar yanında büyüme ve enflasyon gibi makro ekonomik değişkenlerle ilişkilerini inceleyen ampirik çalışmalar olarak kümelendiği gözlemlenmektedir. Konu ile ilgili çalışmalar genellikle tek bir ülkeyi, bir ülke içerisindeki çeşitli bölgeleri, belirli ülke gruplarını inceleyebildiği gibi bir ya da daha çok ülkeyi ya da ülke grubunu kıyaslayan mukayeseli çalışmalar da bulunmaktadır.

İkinci olarak ise; Türkiye'deki mahalli idarelerin mali yapısı incelenmiştir. Bu amaçla; mahalli idareler içerisinde önemli yer arz eden belediyeler ve il özel idareleri temelinde bütçe gelir ve gider kompozisyonlarına ilişkin istatistiksel verilerden yararlanılmıştır. Son olarak ise mali yapı; mahalli idarelerin tümü için irdelenmiştir.

2.1. MALİ YERELLEŞME LİTERATÜR İNCELEMESİ

Mali yerelleşme teorisinin temellerini Tiebout (1956), Musgrave (1959), Oates (1972) ile Brennan ve Buchanan (1980) gibi yazarların görüşleri oluşturmaktadır. Kamu ekonomisinin kaynak tahsisi işlevi dolayısıyla Musgrave tarafından gündeme getirilen mali fonksiyonların bölüşümü önerisi diğer adıyla devlet fonksiyonlarının Musgraveci ayrımı yönetim düzeyleri arası görev bölüşümü fikrinin başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Musgrave'e göre mali yerelleşmenin özünü oluşturan tahsis fonksiyonunu, politikaların eyaletler arasında

vatandaşların tercihlerine göre farklılaştırılması oluşturmaktadır. Samuelson kamusal malları mekânsal boyutta ele alarak, pür kamu mallarının yerel düzeyde sunumunun etkinsiz olduğunu belirtmiştir (Taraktaş, 2010; s.105-106).

Charles M. Tiebout (1956) yerel kamusal mal ve hizmetlerin, nüfusun tercih ayrışıklığı durumunda etkin sunumunun nasıl yapılabileceğini “mali yerelleşme hipotezi” adı altında teorik bir model çerçevesinde bir araya getirmiş ve Samuelson’un (1954) kamu mallarının etkin tahsis edilemeyeceği görüşüne de karşı çıkmıştır. Bu hipoteze göre tamamen mobil ve bilgilendirilmiş bireyler, farklı ekonomik ve demografik karakteristiklere sahip yerel kamusal mal ve hizmetlerle ilgili tercihlerini en iyi tatmin eden yerel yönetimlerin bölgelerine taşınacaklardır (Taraktaş, 2010; s.106).

Oates (1972), Tiebout’un görüşlerini genişleterek genelleştirmiştir. Oates (1972)’e göre, tüketimi belirli bir coğrafi alanda tanımlanabilen bir kamusal mal veya hizmet için, herhangi bir ölçek ekonomisinin ve bölgeler arasında dışsallıkların olmadığı durumda, merkezi yönetim tarafından bütün bölgelerde tek tip bir üretim düzeyinin belirlenmesi yerine, her bir bölge için ilgili yerel yönetim tarafından pareto etkin üretim düzeyleri belirlenirse, toplumsal refah her zaman daha yüksek olacaktır (Oates, 1972, s.35).

Mali yerelleşme düşüncesini destekleyen pek çok yazar ve çalışmaları olduğu gibi bu düşünceye karşı olan yazarlar da vardır. Bunların başında Prud’homme ve Tanzi (1995) gelmektedir. Tanzi (1995), “Mali Federalizm ve Yerelleşme: Bazı Etkinlik ve Makroekonomik Yönlere Dair Bir İnceleme” isimli çalışmasında mali yerelleşme konusundaki görüşlerini ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır. Yazar kamu harcamalarının etkin bir şekilde yapılmasını sağlamak için yerelleşmenin önemli olduğunu belirtmiştir. Ancak zaman içerisinde bütçede yapılması muhtemel değişiklikler ile gereksiz kamu harcamaları yapılarak başta etkin olarak yürütülen kamu hizmetlerinin, daha maliyetli hale gelebileceğinin de altını çizmektedir. Ayrıca yolsuzluk ve kayırmacılığın yerel düzeyde daha fazla olması nedeniyle mali yerelleşme düşüncesine karşı çıkmaktadır. Öte yandan Prud’homme (1995)

ise "Yerelleşmenin Tehlikeleri" isimli çalışmasında yerelleşmeye olan talebin tüm dünyada daha güçlü hale geldiğini, ancak yerelleşmenin yararlarının mali federalizm teorisi gibi açık olmadığını ifade etmiştir. Bu nedenle yerelleşme programının yaratacağı ciddi sıkıntıların iyi düşünülerek tasarlanması gerektiğini vurgulayarak; yerelleşme için alınan bazı önlemleri güçlü ilaçlara benzetmiştir. İlaçların uygun zaman ve doğru miktarda alınması halinde istenilen etkiyi göstereceklerini; yanlış koşullarda verilen ilacın fayda yerine zarar getirebileceğini belirtmiştir (Akman, 2015: s.120-121). İzleyen bölümde konu ile ilgili ampirik çalışmaların sonuçlarına yer verilmiştir.

2.1.1 YABANCI ÜLKELER İÇİN YAPILAN ÇALIŞMALAR

Bu başlık altında Türkiye dışında diğer ülkelerde mali yerelleşme alanında yapılan çalışmalar özetlenecektir. Öncelikle mali yerelleşme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi irdeleyen çalışmalar üzerinde durulacaktır.

Zhang ve Zou (1998) "Çin'de Mali Yerelleşme, Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme" isimli çalışmalarında 1978-1992 yılları arasında 28 Çin bölgesinin verilerinden yararlanmışlardır. Modelde bölgesel gelir büyüme oranı bağımlı değişken; mali yerelleşme, yatırım oranı, enflasyon oranı, vergi oranları ve bölgesel sabit etki ölçümleri ise bağımsız değişkenler olarak kullanılmıştır. Zhang ve Zou mali yerelleşmenin bölgeler arası etkilerini ölçebilmek için toplam bölgesel bütçe harcama ve gelirlerinin merkezi bütçe harcama ve gelirlerine oranlarını kullanmışlardır. Çalışmanın sonucunda söz konusu dönem için yüksek harcama yerelleşmesinin düşük bölgesel ekonomik büyümeyle bağlantılı olduğu tespit edilmiştir. Tüm ulus çapında dışsalığı olan önemli altyapı projelerinin, Çin'de aşırı biçimde yerelleşmesinin bu sonucun ana gerekçesi olduğunu savunulmuştur.

Xie vd. (1999) "Amerika Birleşik Devletleri'nde Mali Yerelleşme ve Ekonomik Büyüme" isimli çalışmalarında 1948-1989 yılları arasına ait verilerle Amerika Birleşik Devletleri'nde mali yerelleşme ve ekonomik büyüme ilişkisini incelemişlerdir. Çalışmada mali yerelleşme için kullanılan yerel harcama

düzeyleleri eksi yönlü katsayı alırken diğere bütün katsayılar anlamsız sonuç vermiştir. Buna duruma rağmen mevcut harcama oranlarının ABD için büyüme maksimizasyonunu sağlamak için kâfi geldiğı sonucuna varılmıştır. Daha düzeyli ileri bir mali yerelleşmenin ABD'yi büyüme çizgisinin dışına çıkaracağını savunulmuştur.

limi (2005) "Yerelleşme ve Ekonomik Büyüme: Gözden Geçirilmiş Ampirik Bir Not" isimli çalışmasında, 1997-2001 yıllarına ait veriler kullanarak 51 ülke verilerinden yararlanarak mali yerelleşme ve ekonomik büyüme ilişkisini incelemiştir. Ele alınan modelde; ekonomik büyüme oranı bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Modelin bağımsız değişkenlerini ise; vergi oranı, mali yerelleşme, nüfus artış oranı ve kontrol değişkenleri oluşturmaktadır. Çalışmada mali yerelleşmenin göstergesi olarak yerel harcamaların toplam harcamalara oranı kullanılmıştır. Çalışma sonucunda mali yerelleşme ve ekonomik büyüme arasında istatistiki açıdan anlamlı pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Yushkov (2015) "Mali Yerelleşme ve Bölgesel Ekonomik Büyüme: Teori, Deneyler ve Rus Deneyimi" isimli çalışmasında Rusya bölgelerinin 2005–2012 yılları arasına ait verilerini ampirik olarak analiz etmiştir. Çalışma sonucuna göre bölgelerde hükümet harcamalarının aşırı derecede yerleştiğı ve söz konusu yerleşmenin bölgesel ekonomik büyüme ile ters yönlü bir ilişki sergilediğı görülmüştür. Çalışma sonuçlarına göre bölgelerin toplam gelirinin sadece %50'sini öz gelirlerin oluşturduğu ve bu idarelerin büyük oranda federal hükümetten yapılacak transferlere bağımlı oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Ding vd. (2019) "Çin'de Mali Yerelleşme, Mali Reform ve Ekonomik Büyüme" isimli çalışmalarında 1994 yılında Çin'de açıklanan vergi gelirlerinin merkezi yönetim ile yerel yönetim arasında paylaşımını öngören gelir paylaşım sisteminin (Tax Sharing System (TSS)) tarihsel olarak tahmin edilemeyen önemli bir büyüme oranı yanında önemli bir mali açığı beraberinde getirdiğini belirtmişlerdir. Söz konusu reformun gerçekten de ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkisi olduğu tespit edilmiştir. Bu reform planının merkezi yönetimin gelirlerini

yükseltmesi dolayısıyla dışsal ekonomilerin içselleştirilmesiyle kamusal malların sunumuna olanak tanıdığı belirtilmiştir. Reform uygulamasının ayrıca farklı bölgelerdeki ekonomik aktivitelerin koordinasyonunu sağlayarak makroekonomik istikrar için mali destek teşkil ettiği ve asimetrik şoklara karşı güvence oluşturduğu tespit edilmiştir.

Aşağıdaki tabloda yurt dışında mali yerelleşme ve ekonomik büyüme ilişkisini inceleyen çalışmalara ilişkin bulgular özetlenmiştir:

TABLO 2. MALİ YERELLEŞME İLE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİYİ İNCELEYEN ÇALIŞMALAR

Yazarlar	Ülke/Ülkeler	Yöntem	Değişkenler	Sonuçlar
Zhang ve Zou (1998)	Çin Halk Cumhuriyeti	Panel veri analizi	Bağımlı değişken: İllerde kişi başı gelir büyüme oranı, Bağımsız değişken: mali yerelleşme, yatırım oranı, işgücü büyüme oranı, enflasyon oranı vd.	Yüksek düzeyde mali yerelleşme düşük düzeyde büyümeye neden olmaktadır.
Xie vd. (1999)	Amerika Birleşik Devletleri	Yazarlar üç kademeli yönetim şekli için kendilerinin oluşturduğu bir ekonometrik yöntem kullanmışlardır.	Bağımlı değişken: kişi başı çıktı büyüme oranı, Bağımsız değişken: ortalama vergi oranı, işgücü büyüme oranı, gini katsayısı, mali yerelleşme vd.	Mali yerelleşme için kullandıkları yerel harcama oranları negatif katsayı alırken bütün katsayılar anlamsız sonuç vermiştir. Buna rağmen mevcut harcama oranlarının ABD için büyüme maksimizasyonunu sağlamak için kâfi geldiği sonucuna varmışlardır
İimi (2005)	51 adet ülke	Yazar kendi oluşturduğu ekonometrik tahmin modelini kullanmıştır.	Bağımlı değişken: büyüme oranı, Bağımsız değişken: vergi oranı, mali yerelleşme, nüfus artış oranı vd.	Mali yerelleşme büyümeyi istatistiksel olarak anlamlı düzeyde desteklemektedir. İlişki yönü pozitifdir.
Yushkov (2015)	Rusya Konfederasyonu	Panel veri analizi	Bağımlı değişken: bölgesel büyüme oranı, Bağımsız değişken: mali yerelleşme oranı	Aşırı düzeyde mali yerelleşmenin bölgesel büyüme oranıyla ters yönlü ilişki de olduğu tespit edilmiştir. İlişki yönü negatiftir.

Tablo 2. devam				
Yazarlar	Ülke/Ülkeler	Yöntem	Değişenler	Sonuçlar
Ding vd. (2019)	Çin Halk Cumhuriyeti	Yazarlar kendi oluşturdukları ekonometrik tahmin modelini kullanmıştır.	Bağımlı değişken: büyüme oranı, Bağımsız değişken: mali yerelleşme oranı	1994'de yürürlüğe giren mali yerelleşme reformu sonucu bölgelerde büyüme oranı olumlu bir seyir izlemiştir. İlişki yönü pozitifdir.

Literatürde mali yerelleşmeyle ilişkisi yaygın olarak incelenen bir diğer ekonomik değişken de enflasyondur. Enflasyon ve mali yerelleşme ilişkisini inceleyen bazı çalışmalar şu şekildedir:

Treisman (1998) "Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Mali Yerelleşme ve Enflasyon" isimli çalışmasında mali yerelleşmenin enflasyonla olan ilişkisini gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için incelemiştir. Çalışmasında 87 ülkeye ait verileri panel veri analizi yöntemiyle değerlendirmiştir. Çalışmada; enflasyon politikalarındaki gecikme sorunundan kaynaklanıyorsa yerelleşmenin enflasyonu azaltabileceğini ancak politikaların koordinasyonundaki güçlüklerden kaynaklanıyorsa enflasyonu arttırabileceği savunulmaktadır. Treisman'a göre mali yerelleşme gelişmiş ülkelerde merkez bankasının bağımsızlığına katkıda bulunarak ve merkezi yönetimin aşırı harcamasını sınırlandırarak enflasyonu azaltmakta, ayrıca uzun dönemde daha az dalgalı bir hale getirmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise mali yerelleşme kamu kesiminin harcamasının ve açıklarının artmasına yol açmaktadır. Artan kamu açıklarının merkez bankası tarafından finansmanı nedeniyle fiyat istikrarını bozmaktadır.

Feltenstein ve Iwata (2005) "Çin'de Yerelleşme ve Makroekonomik Performans: Bölgesel Otonomi ve Maliyetleri" isimli eserlerinde Çin'in ekonomik büyümesi ve enflasyon oranı üzerinde mali yerelleşmenin etkisini araştırmışlardır. Çalışmalarında yöntem olarak vektör otoregresif (VAR) modelden yararlanmışlardır. Çalışmalarında mali yerelleşme ile Çin'in makroekonomik performansı arasında güçlü bir bağlantı olduğunu tespit etmişlerdir. Mali yerelleşmenin, özellikle 1970'lerin sonlarından itibaren enflasyon oranı üzerinde ters yönlü bir etkisinin olduğunu saptamışlardır. Sonuç olarak çalışmada; mali

yerelleşmenin ekonomik büyüme açısından iyi ancak fiyat istikrarı açısından kötü performans sergilediği savunulmaktadır.

Aşağıdaki tabloda çeşitli ülkelerde mali yerelleşme ile enflasyon arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar ve bulguları özetlenmiştir:

TABLO 3. MALİ YERELLEŞME İLE İLGİLİ DİĞER ÇALIŞMALAR

Yazarlar	Ülke/Ülkeler	Yöntem	Değişkenler	Sonuçlar
Triesman (1998)	87 adet ülke	Panel Veri Analizi	Bağımlı değişken: enflasyon oranı, Bağımsız değişken: mali yerelleşme oranı	Gelişmiş ülkelerde mali yerelleşme enflasyonu azaltmakta; gelişmekte olan ülkelerde ise enflasyon üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır.
Feltenstein ve Iwata (2005)	Çin Halk Cumhuriyeti	Vektör Otogresif Modeli (VAR)	Bağımlı değişken: ekonomik büyüme oranı ve enflasyon oranı, Bağımsız değişken: mali yerelleşme oranı	Çin bölgelerinde mali yerelleşme uygulamalarının ekonomik büyüme ile pozitif yönlü enflasyon oranı ile negatif yönlü ilişkide olduğunu tespit etmişlerdir.

Ayrıca literatürde ülkelerdeki mali yerelleşme uygulamalarını; kurumsal yapı, mevzuat, idari yapı ve harcamaların kompozisyonu gibi değişkenler üzerinden inceleyen çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmalara verilebilecek örnekler şu şekildedir:

Acar ve Kitapçı (2009) "Bir Mali Yerelleşme Deneyimi Olarak İsveç" isimli çalışmalarında yerelleşme uygulamalarına göz önüne alındığında İsveç'in diğer Avrupa ülkelerine kıyasla yerel yönetim araçlarını iyi çalıştıran, yerel hükümetin demokrasi adına azami derecede faal ve hür olduğu; yerelleşmenin siyasi, idari ve mali olarak etkin bir şekilde kurulduğu, bir ülke olduğunu belirtmektedirler. Çalışmalarında ülkede vergi gelirlerinin yaklaşık %30'unun yerel hükümetlerce

sağlandığı ve yerel hükümetin gelirlerinin yaklaşık $\frac{3}{4}$ 'ünün vergi gelirlerinden sağladığı tespit edilmiştir. Ayrıca toplam kamu harcamalarının yarısına yakını yerel hükümetler tarafından yapılmaktadır. Çalışmada İsveç'in üniter devlet olmasına rağmen mali yerelleşme uygulamalarını bulunduğu kıtada en iyi işleten ülkelerden biri haline geldiği belirtilmektedir.

Grisorioa ve Prota (2011); "Mali Yerelleşmenin Kamu Harcamaları Kompozisyonu Üzerindeki Etkileri: İtalya'dan Panel Veri Kanıtları" isimli çalışmalarında kamu harcamaları kompozisyonu ve mali yerelleşme ilişkini araştırmıştır. Çalışmalarında İtalyan bölgesel yönetimlerinin 1996-2008 yılları arasında uygulanmakta olan mali yerelleşme sürecine ilişkin verileri kullanmıştır. Panel veri analizi yöntemini kullandıkları çalışmaları sonucu mali yerelleşmenin kamu harcamalarının kompozisyonunu etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre mali yerelleşme düzeyi yükseldikçe yatırım harcamaları ve sosyal refah harcamaları azalmakta; tüketim harcamaları, transfer harcamaları, beşeri sermaye harcamaları ve alt yapı harcamaları yükselmektedir.

2.1.2 TÜRKİYE İÇİN YAPILAN ÇALIŞMALAR

Mali yerelleşme konusunda Türkiye için yapılan çalışmaların da genellikle ekonomik büyüme ve enflasyon üzerindeki etkilere odaklandığı gözlemlenmektedir. Bunlardan Sağbaş, Kar ve Şen (2005) "Türkiye'de Mali Yerelleşme, Kamu Sektörü Hacmi ve Ekonomik Büyüme" isimli çalışmalarında mali yerelleşmenin ekonomik büyümeye etkisini incelemiştir. Çalışmalarında zaman serisi analizi ve kesit analiz yöntemlerini birlikte kullanmıştır. Çalışmada istatistikî verilerin sınırlı olması nedeniyle sadece 1990, 1995 ve 2000 yılları verileri kullanılmıştır. Yerel harcamanın ve gelirin ilin GSYİH'sına oranı ile mali yerelleşmenin derecesini ölçmüşlerdir. Çalışmada ilin gelir oranı ve ilin harcama oranı bağımlı değişken, mali yerelleşme oranı ise bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Değişkenler arasında ters yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Neyaptı (2005) "Türkiye’de Mali Yerelleşme ve Sosyoekonomik Sonuçları: Ampirik Bir Araştırma " isimli çalışmasında Türkiye’yi il düzeyinde ele alarak, mali yerelleşme ve sosyoekonomik sonuçları ilişkisini analiz etmiştir. Çalışmada mali yerelleşme; yerel harcamaların ulusal harcamalara oranı ve yerel vergi gelirlerinin ulusal vergi gelirlerine oranı olarak iki farklı şekilde hesaplamıştır. Çalışmada mali yerelleşmenin milli gelir düzeyi ve mili gelir büyüme oranı ile pozitif yönlü ilişkili olduğu personel harcamaları ile negatif yönlü bir ilişkide olduğu; merkezi yönetim harcamaları ve özel sektör yatırımları ile dalgalı bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

Tosun ve Yılmaz (2008); Dünya Bankası için yaptıkları “Türkiye İllerinde Yerelleşme, Ekonomik Büyüme ve Kalkınma” isimli çalışmalarında 67 il merkezi için 1976-2001 yıllarına ait verileri panel data analizi yöntemiyle test etmişlerdir. Türkiye illerinde mali yerelleşme ile ekonomik büyüme ve kalkınma üzerinde doğru yönlü güçlü bir münasebet tespit etmişlerdir.

Yüksel (2009) “Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Hizmet ve Harcamaları ve Mali Yerelleşme-Büyüme İlişkisi” isimli çalışmasında özellikle son yıllarda önemini artıran mali yerelleşmenin, merkezi yönetimin yetki ve görevlerinin yerel yönetimlere aktarılmasının mali etkileri ile ekonomik boyutu ve seyrini incelemiştir. Çalışmada Türkiye’de il düzeyinde mali yerelleşmenin ekonomik büyümeye etkisi ekonometrik yöntemlerle tahmin edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada 1990-2006 yılları arasında 67 ile ilişkin veriler panel veri analizi kullanılarak incelenmiştir. Analiz sonucu yerel düzeyde yapılan mali yerelleşme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki doğru yönlü olarak tespit edilmiştir. Vatandaş başına düşen mali yerelleşmenin yükselmesinin il düzeyinde ekonomik büyümeye katkı yaptığı tespit edilmiştir. Vatandaş başına düşen mali yerelleşmede meydana gelen %1 düzeyindeki artışın ekonomik büyümeyi yaklaşık %0,65 artırdığı ortaya konulmuştur.

Taraktaş (2010); “Türkiye’de Mali Yerelleşme, Ekonomik Büyüme ve Enflasyon arasındaki İlişkilerin Zaman Serisi Analizi” isimli çalışmasında Türkiye’de mali yerelleşme ile ekonomik büyüme ve enflasyon arasındaki ilişkinin varlığı ve

yapısını ampirik olarak değerlendirmektedir. Çalışmada mali yerelleşme ile ekonomik büyüme ve enflasyon arasındaki ilişkilerin sınanmasında, 1975–2008 dönemine ait yıllık verilerden yararlanılmıştır. Mali yerelleşme ile ekonomik büyüme ve fiyat artışları arasındaki nedenselliğin varlığını ve yönünü test etmek için vektör otoregresif (VAR) modeli yardımıyla değişkenler arasındaki dinamik ilişkiler analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular Martinez-Vazquez ve McNab tarafından geliştirilen modelin öngörülerine dayalı olarak yorumlanmaya çalışılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, mali yerelleşmenin neden olduğu fiyat artışlarının, mali yerelleşmenin büyüme oranı üzerindeki olumlu etkilerini ortadan kaldırdığı sonucuna varılmıştır.

Aşağıdaki tabloda Türkiye’de mali yerelleşme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar özetlenmiştir:

TABLO 4. TÜRKİYE’DE MALİ YERELLEŞME İLE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİYİ İNCELEYEN ÇALIŞMALAR

Yazarlar	Yöntem	Değişkenler	Sonuçlar
Sağbaş, Kar ve Şen (2005)	Zaman serisi analizi ve kesit analiz	Bağımlı değişken: Yerel harcamanın ve gelirin ilin GSYİH’sına oranı Bağımsız değişken: Mali yerelleşme	Negatif yönlü ilişki
Neyaptı (2005)	Zaman serisi analizi	Bağımlı değişken: Milli gelir düzeyi, milli gelir büyüme oranı, personel harcamalar vd. Bağımsız değişken: Mali yerelleşme	Pozitif yönlü ilişki
Tosun ve Yılmaz (2008)	Panel veri analizi	Bağımlı değişken: Ekonomik büyüme ve kalkınma Bağımsız değişken: Mali yerelleşme	Pozitif yönlü güçlü ilişki
Yüksel (2009)	Zaman serileri ve kesit analizini içeren panel veri analizi	Bağımlı değişken: Ekonomik büyüme Bağımsız değişken: Mali yerelleşme	Pozitif yönlü ilişki
Taraktaş (2010)	Vektör Otogresif Model (VAR) Analizi	Bağımlı değişken: Ekonomik büyüme ve Enflasyon oranı Bağımsız değişken: Mali yerelleşme	Nötr

Ayrıca Türkiye’de yerel yönetimler ve mali yerelleşme konusu üzerine yapılan bazı çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmalar genellikle Türkiye’de mali yerelleşmenin durumu hakkında derinlemesine bilgiler içermektedir. Söz konusu çalışmaların bazıları şunlardır:

Çetinkaya ve Demirbaş (2010); "Belediye Gelirlerinin Analizi ve Mali Özerklik Açısından Değerlendirilmesi" isimli çalışmalarında bir belediyenin faaliyetlerini yeterli ve nitelikli bir biçimde ifa edebilmesinin kafi düzeyde gelire sahip olmasının yanında öz gelirlerinin de yüksek olmasıyla bağlantılı olduğunu belirtilmektedir. Bu tespitleri aracılığıyla günümüzde ülkelerin mali yerelleşme uygulamaları yapmalarına gerekçe sunmuş olmaktadır. Çalışmada ülkemizde belediyelerin gelirleri on yıllık veriler üzerinden incelenmiştir. Ülkeler arası karşılaştırmalar yapılarak ülkemizdeki belediyelerin mali özerklik düzeyleri ortaya koyulmuştur. Yapılan karşılaştırma sonucu ülkemizdeki belediyelerin diğer ülkelere nazaran düşük seviyede öz gelire sahip olduğu görülmüştür. Çalışmada yerel demokrasi, hesap verme sorumluluğu ve şeffaflığın tekamülü için belediyelere bazı yeni vergi kaynakları tahsis edilerek öz gelir seviyelerinin artırılması gerektiği savunulmaktadır.

Akman (2015); "Türkiye’de Mali Yerelleşme: Büyükşehir Belediyeleri Üzerinden Teorik, Yasal ve Algı Ölçümüne Dayalı Bir İnceleme" isimli çalışmasında büyükşehir belediyeleri özelinde mevzuat üzerinden kuramsal ve istatistiki bilgiler ışığında bir değerlendirme yaparak büyükşehir belediye yöneticileri ile vatandaşların mali yerelleşmeye bakış açılarını ortaya koymuştur. Çalışmada nitel ve nicel araştırma teknikleri kullanılarak, mali yerelleşmeye ilişkin araştırma yapılmıştır. Bu bağlamda; dört farklı parti mensubu büyükşehir belediye yöneticileri ile derinlemesine mülakat yapılırken, yedi farklı ilde de vatandaşlarla anket uygulaması yapılmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda, Türkiye’de kapsamlı bir yerel yönetimler reformu yapılmaya çalışılmasına rağmen merkezin yerel karşısındaki gücünü koruduğu ve mali yerelleşme lehinde yeterli adımlar atılmadığı ortaya çıkmıştır.

Özetle, mali yerelleşme literatürünün genellikle ekonomik büyüme ve enflasyon üzerindeki etkilere odaklandıkları dikkat çekmektedir. Mali yerelleşmenin kamu harcamaları kompozisyonunu ne şekilde etkilediğinin ise Türkiye için ampirik olarak incelenmediği gözlemlenmiştir. Mali yerelleşmenin spesifik bir harcama türü üzerindeki etkisini Türkiye için sınavan Neyaptı'ya (2005) ait yegane çalışmada ise yalnızca personel giderlerine odaklanılmıştır. Oysaki veri yetersizliği sorununu Türkiye'yi bölgelere ayırmadan aşarak, zaman serileri analizi ile cari, yatırım ve transfer giderleri gibi temel kamu harcama gruplarının ne şekilde etkilendiğini gözlemleyebilmek mümkündür. Bu çalışmanın literatüre temel katkısı da söz konusu analizin gerçekleştirilmesi olacaktır. Ampirik analizin gerçekleştirildiği 3. bölüme geçmeden önce, yerel yönetimlerin mali yapısı hakkında genel görünümü sunmak amacıyla izleyen bölümde Türkiye'de yerel yönetimlerin kamu gelir ve harcama eğilimleri istatistiki verilerden hareketle incelenmiştir.

2.2. TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLERİN MALİ YAPISI

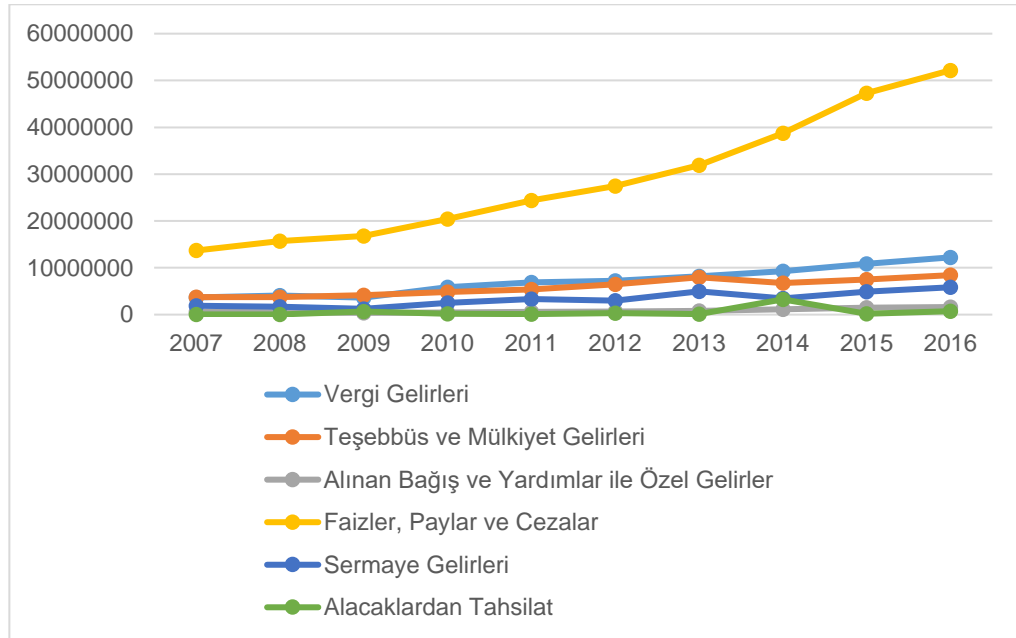
Bu bölümde Türkiye'deki mahalli idarelerin mali yapısı; kamu gelirleri ve kamu harcamaları temelinde incelenecektir. 2013 tarihli 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu 3. maddesine göre mahalli idareler; "Yetkileri belirli bir coğrafi alan ve hizmetlerle sınırlı olarak kamusal faaliyet gösteren belediye, il özel idaresi ile bunlara bağlı veya bunların kurdukları veya üye oldukları birlik ve idareleri" ifade etmektedir. Bu bağlamda öncelikli olarak mahalli idareler içerisinde görece büyük paya sahip olan belediyeler ve il özel idarelerinin bütçeleri ele alınmış sonrasında ise mahalli idarelerin toplam bütçesi istatistiksel verilerden yararlanılarak incelenmiştir. Gelirlerin incelenmesinde ele alınan gelir grupları; vergi gelirleri, paylar ve cezalar, girişimler ve taşınmaz gelirleri, idarelerarası aktarmalar ile hususi gelirler, faiz gelirleri, sermaye gelirleri ve alacaklardan tahsilat olarak belirlenmiştir. Harcama grupları ise; izleyen ampirik bölümle uyumlu olacak şekilde; T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerinden yararlanılarak cari giderler, yatırım giderleri ve transfer giderleri olarak belirlenmiştir. Cari giderler; personel giderleri ve mal ve hizmet alım giderlerinin

toplulaştırılmasıyla, transfer giderleri; sosyal güvenlik mevzuatı gereğince ödenmesi gerekli devlet primi giderleri, faiz giderleri, cari transferler, sermaye transferleri ve borç vermenin toplulaştırılmasıyla elde edilmiştir. Yatırım giderleri için ise; sermaye giderleri verilerinden yararlanılmıştır.

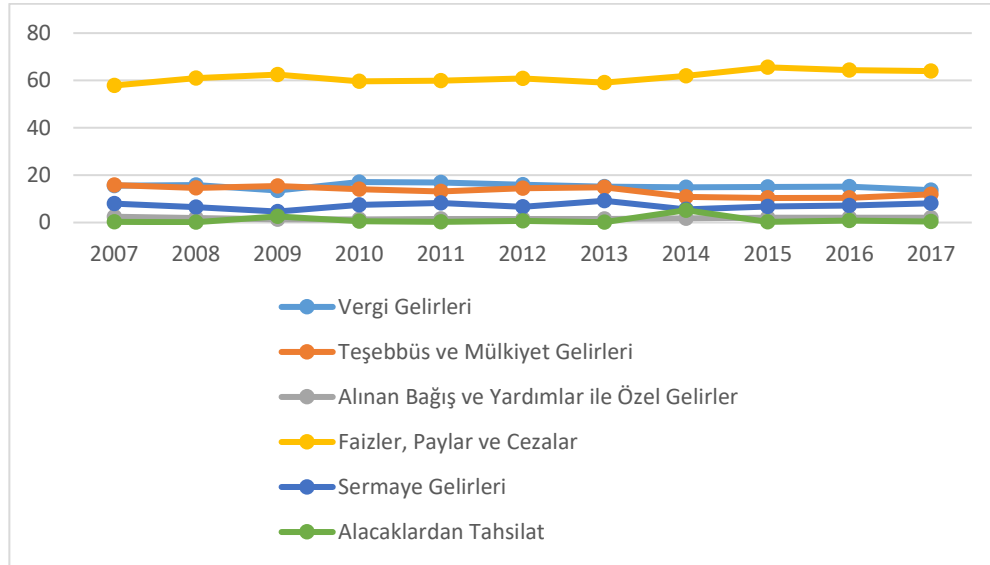
2.2.1. BELEDİYELERİN MALİ YAPISI

5393 sayılı Belediye Kanunu'na göre belediyeler; "belde sakinlerinin mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisini" ifade etmektedir.

GRAFİK 1. BELEDİYELERİN BÜTÇE GELİRLERİ (BİN TL)

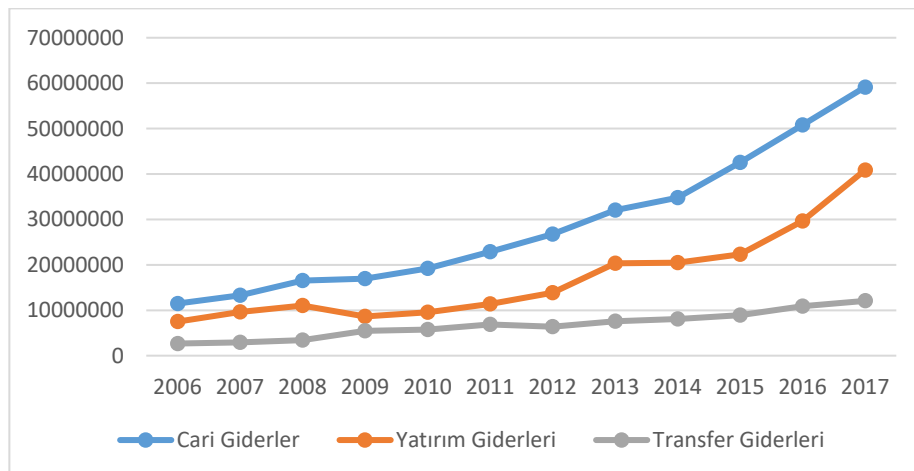

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır.

GRAFİK 2. BELEDİYELERİN BÜTÇE GELİRLERİNİN PAYI (%)

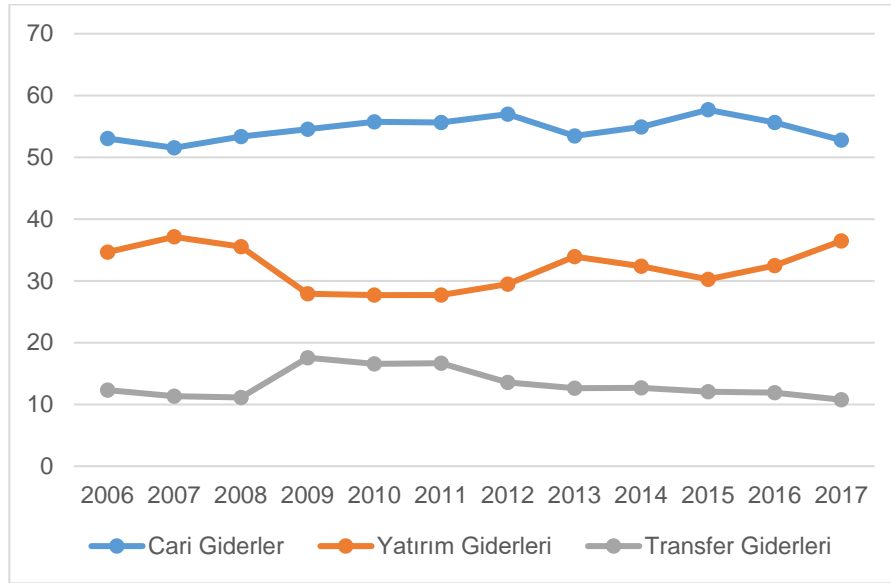
Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır.

Grafik 1 farklı belediye gelir türlerini mutlak olarak gösterirken, Grafik 2 ilgili gelir kaleminin belediyenin toplam gelirlerine oranlanması ile elde edilmiştir. Söz konusu grafiklerden görüldüğü gibi belediye gelirlerinin içerisinde en büyük pay; %60'lar seviyesinde paya sahip olan "faizler, paylar ve cezalar" kalemine aittir. Söz konusu kalem 2016 yılı itibariyle 52,173,000,000 TL olup, 2007 sonrasında genel bir artış eğilimi içerisinde. Diğer gelir türlerinin toplam belediye gelirleri içerisindeki payı ise 2007 sonrası %20 seviyesini aşmamaktadır.

GRAFİK 3. BELEDİYELERİN BÜTÇE HARCAMALARI (Bin TL)

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır.

GRAFİK 4. BELEDİYELERİN BÜTÇE HARCAMALARININ PAYI (%)

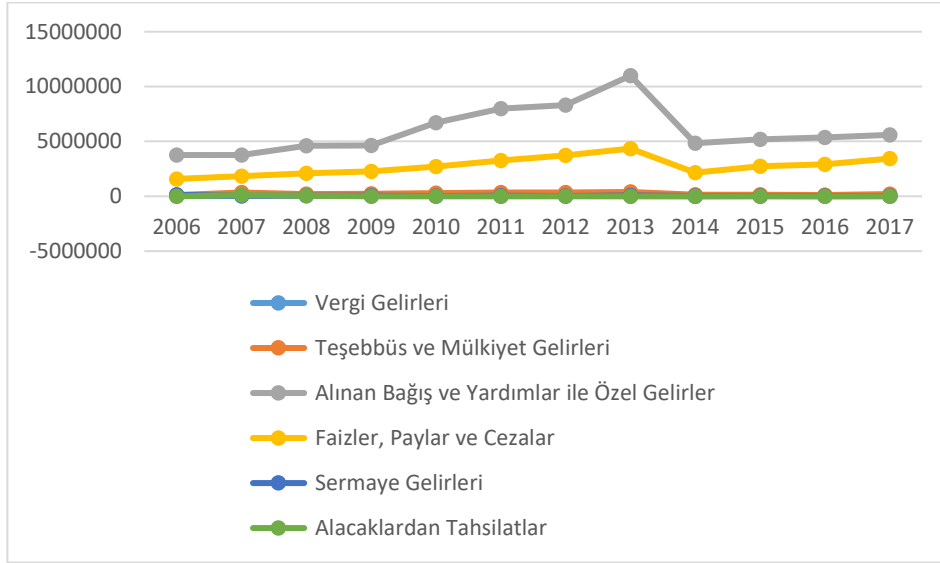
Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır.

Belediye harcamalarına bakıldığında ise tüm kalemlerde 2006 sonrası mutlak olarak genel bir artış eğilimi göze çarpmaktadır. 2017 yılı itibariyle cari giderler; 59,133,705,000 TL, yatırım giderleri; 40,858,656,000 TL, transfer giderleri ise; 12,055,717,000 TL'ye ulaşmıştır.

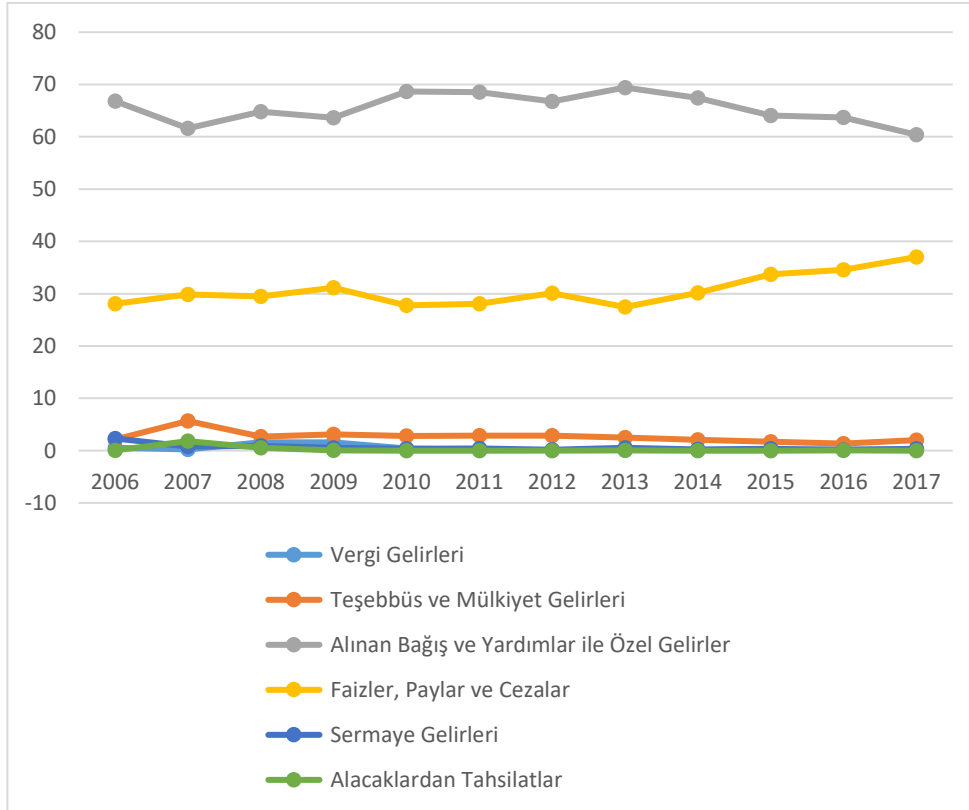
Harcamaların genel olarak yöneldiği kalem ise %50-60 civarında pay alan cari giderlerdir. Söz konusu kalemi yatırım giderleri izlemekte (%25-40 arası), transfer giderleri ise en düşük paya (%10-20 arası) sahip belediye giderleri olarak dikkat çekmektedir.

2.1.2 İL ÖZEL İDARELERİNİN MALİ YAPISI

5197 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'na göre il özel idaresi; "İlin ve il sınırları içindeki halkın mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisini" ifade etmektedir.

GRAFİK 5. İL ÖZEL İDARELERİNİN BÜTÇE GELİRLERİ (BİN TL)

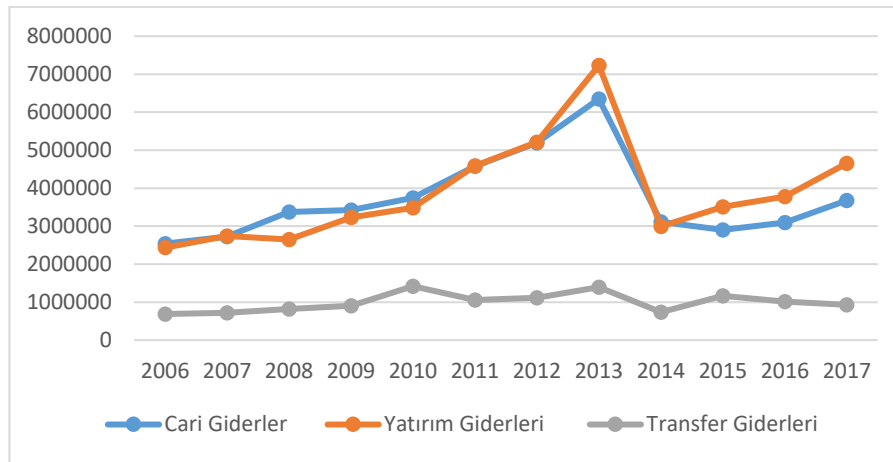
Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır.

GRAFİK 6. İL ÖZEL İDARELERİNİN BÜTÇE GELİRLERİNİN PAYI (%)

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır.

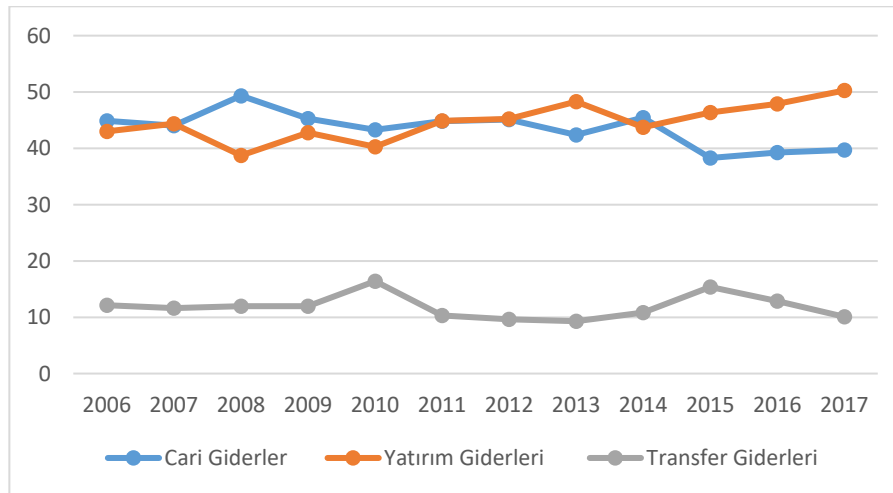
Grafik 5 ve Grafik 6'da görüldüğü gibi 2006 sonrası il özel idarelerinin gelirleri içerisindeki en büyük payı; idarelerarası aktarmalar ile özel gelirler oluşturmaktadır. Söz konusu gelir kalemini; faizler, paylar ve cezalar izlemektedir. 2014 yılında bu gelirlerde yaşanan keskin düşüş sonrası bu gelir tipinin mutlak olarak artış eğilimine girdikleri söylenebilir. Diğer yandan gelir kalemlerinin toplam gelirler içerisindeki paylarının seyri yıllar itibariyle önemli bir değişiklik göstermemektedir.

GRAFİK 7. İL ÖZEL İDARELERİNİN BÜTÇE GİDERLERİ (BİN TL)

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır.

GRAFİK 8. İL ÖZEL İDARELERİNİN BÜTÇE GİDERLERİNİN PAYI (%)

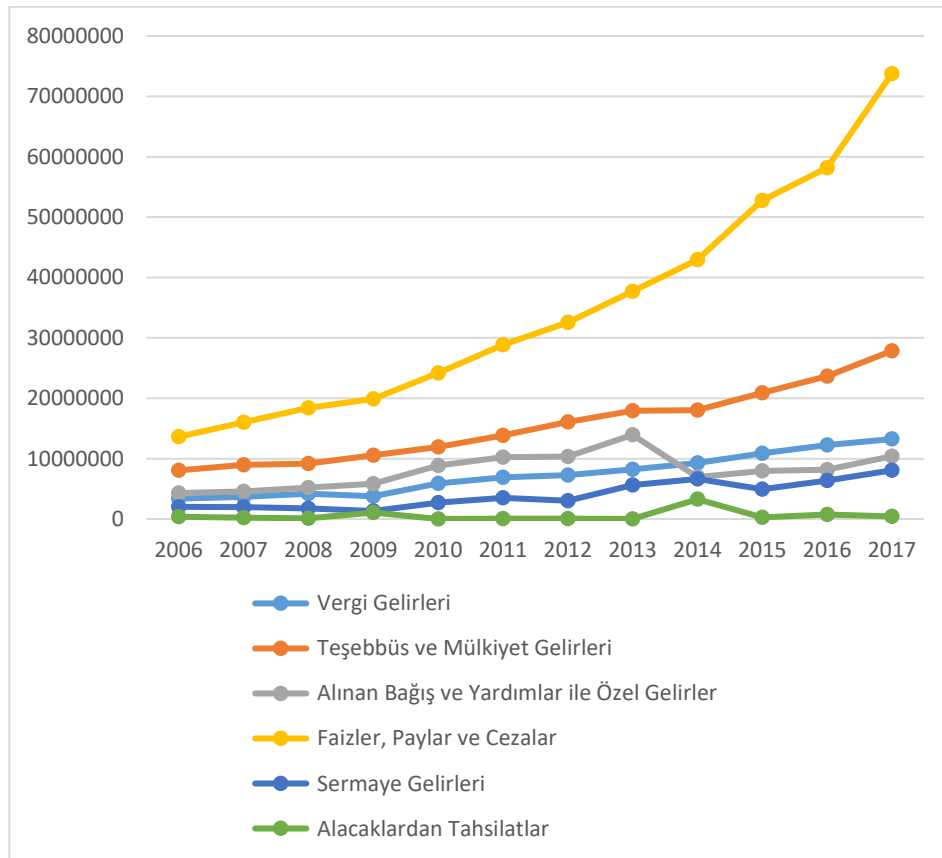
Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır.

İl özel idarelerinin bütçe giderlerini gösteren Grafik 7 ve 8'e göre cari giderler ile yatırım giderleri en büyük paya sahiptir. 2017 yılı itibariyle yatırım giderleri 4,656,951,000 TL'ye ulaşmıştır ve il özel idarelerinin toplam harcamaları içerisinde yaklaşık %50'lik orana sahiptir. İkinci önemli gider kalemi olan cari harcamaların oranı da %40 seviyelerindedir. Transfer giderlerinin payı ise %10'lar seviyesinde seyretmektedir.

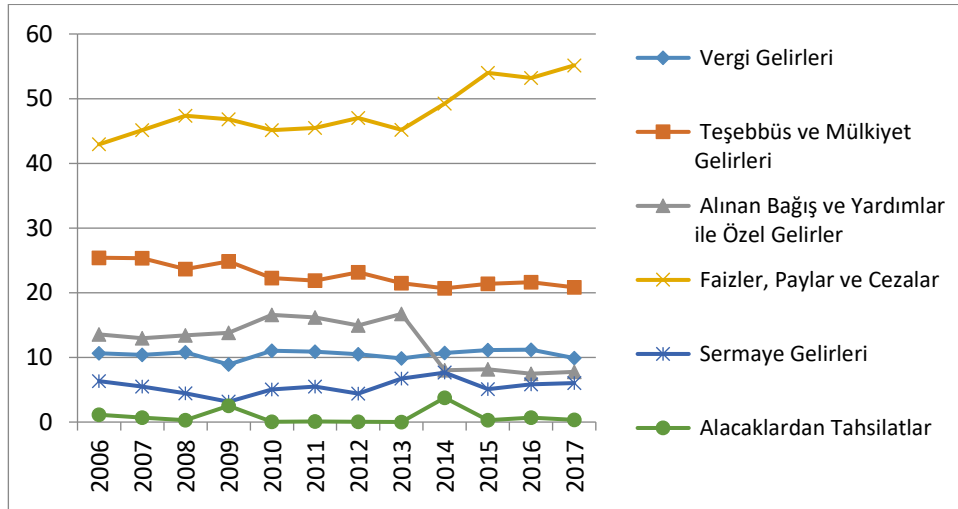
2.2.3 MAHALLİ İDARELERİN MALİ YAPISI

T.C. Anayasası'nın 127. Maddesi'ne göre mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir.

GRAFİK 9. MAHALLİ İDARELERİN BÜTÇE GELİRLERİ (BİN TL)

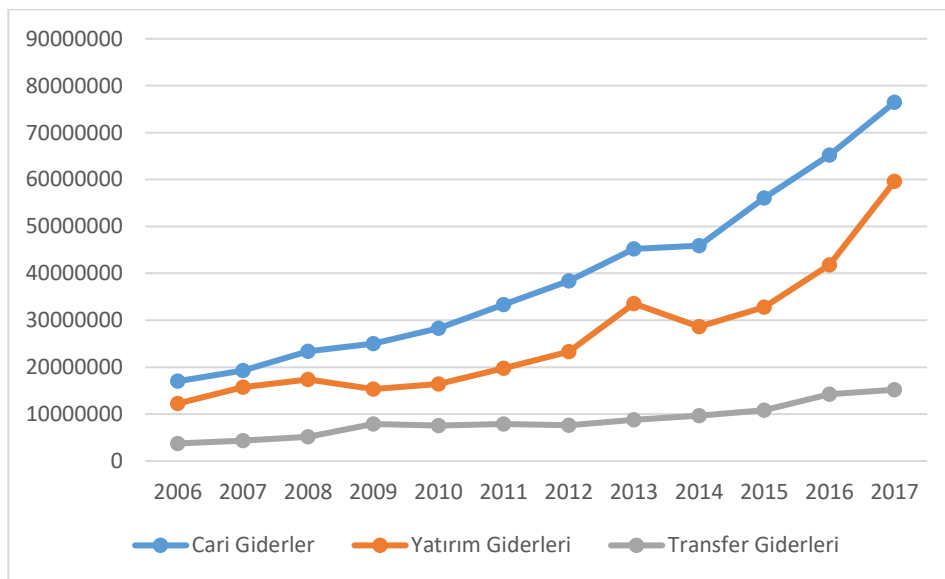

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır.

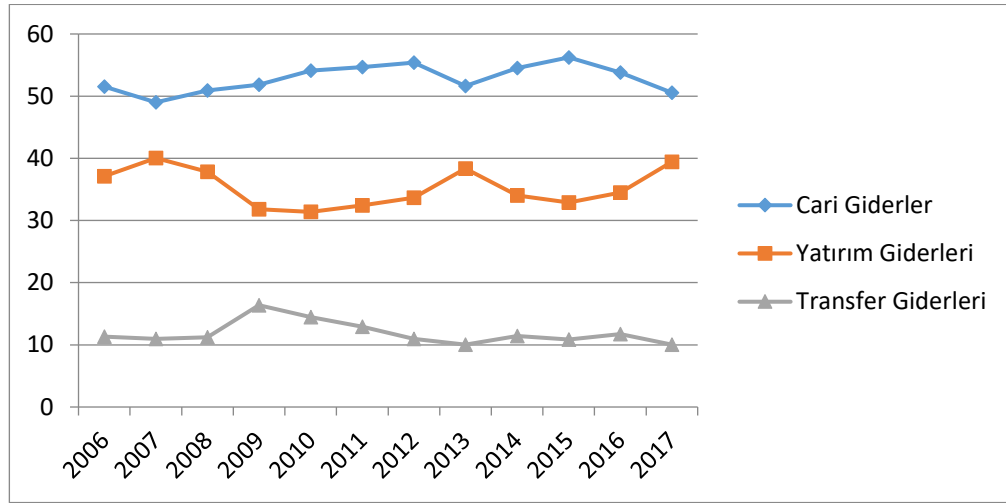
GRAFİK 10. MAHALLİ İDARELERİN BÜTÇE GELİRLERİNİN PAYI (%)

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır.

Grafik 9 ve Grafik 10'a göre; mahalli idarelerin bütçe gelirleri içerisinde en büyük pay belediye gelirlerine benzer şekilde; faiz, paylar ve cezalara aittir. Söz konusu kalem 2017 yılı itibariyle 73,777,526,000 TL'ye ulaşmış olup 2006 sonrası genel olarak artış eğiliminde olmaktadır. İkinci önemli gelir kalemi olan teşebbüs ve mülkiyet gelirleri ise; 2017 yılı itibariyle 27,858,152,000 TL olarak gerçekleşmiş olup, toplam mahalli idare gelirleri içerisinde yaklaşık %25'lik bir paya sahiptir.

GRAFİK 11. MAHALLİ İDARELERİN BÜTÇE GİDERLERİ (BİN TL)

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır.

GRAFİK 12. MAHALLİ İDARELERİN BÜTÇE GİDERLERİNİN PAYI (%)

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır.

Mahalli idareler toplam olarak ele alındığında; harcamaların en çok cari giderler ile yatırım giderlerine yöneldiği dikkat çekmektedir. 2017 itibariyle cari giderler 76,443,141,000 TL'ye ulaşmış olup, toplam mahalli idareler harcamaları içerisinde yaklaşık %52'lik paya sahiptir. İkinci önemli harcama kalemi olan yatırım giderleri ise; 2017 yılında 59,625,810,000 TL'ye ulaşmıştır. Hem cari giderlerin hem de yatırım giderlerinin 2006 sonrası mutlak olarak artış eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. Benzer eğilim transfer giderleri için de söz konusudur ancak söz konusu giderlerin toplam mahalli idareler harcamaları içerisindeki payı yaklaşık olarak %10'dur.

2.3. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Mali yerelleşme ile ilgili literatür ve Türkiye'de yerel yönetimlerin mali durumlarının incelendiği bu bölümde iki temel husus dikkat çekmektedir. Birincisi; mali yerelleşmenin farklı makroekonomik değişkenler üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar irdelendiğinde literatürdeki öncül çalışmaların yoğunlukla ekonomik büyüme ve enflasyona odaklandıkları dikkat çekmektedir. Mali yerelleşmenin kamu harcamalarının kompozisyonunun üzerinde ne gibi etkiler yaratacağını inceleyen çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu durumun, bölgesel düzeyde

yeterince veri olmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bununla birlikte, ülke düzeyinde zaman serisi verilerinden yararlanılarak söz konusu ilişkinin sınanması mümkündür.

İkinci temel husus; Türkiye'de mahalli idarelerin harcamalarının önemli bir kısmının cari ve yatırım giderlerine yöneliyor olmasıdır. Söz konusu harcamalar mutlak olarak ele alındığında 2006 sonrasında artış eğiliminde oldukları görülmektedir. Bununla birlikte 2015 sonrasında yatırım harcamalarının toplam harcamalar içerisindeki payı artarken cari giderlerin payı azalma eğilimindedir. Mahalli idareler toplam harcamaları içerisinde transfer giderlerinin payı ise yıllar itibariyle net bir eğilim göstermemektedir. İzleyen bölümde söz konusu ilişkiler ampirik olarak sınanarak kısa ve uzun dönem etkiler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3. BÖLÜM:

MALİ YERELLEŞME ve KAMU HARCAMALARI KOMPOZİSYONU İLİŞKİSİ: TÜRKİYE İÇİN ZAMAN SERİSİ ANALİZİ

Bu bölümde Türkiye’de mali yerelleşmenin kamu harcamalarının kompozisyonu üzerinde etkili olup olmadığı ampirik olarak sınanmıştır. Örneklem; 2007:01-2018:03 dönemi üçer aylık veri setlerinden oluşmaktadır. Örneklem oluşturulurken ülkemizde performans esaslı bütçeleme sistemine geçiş ve verilerin sağlanabilmesi belirleyici olmuştur. Yöntem olarak zaman serisi analizi yöntemlerinden yararlanılmıştır.

3.1. DEĞİŞKENLER VE AMPİRİK MODEL

Kamu harcamalarının sınıflandırılmasında T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı’nca benimsenen ekonomik tasniften yararlanılmıştır. Buna göre temel kamu gider kalemleri şu şekilde sıralanmaktadır: mal ve hizmet alım giderleri, cari transferler, personel giderleri, faiz giderleri, sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri, sermaye giderleri, borç verme ve sermaye transferleri. Çalışmada; cari giderler, transfer giderleri ve yatırım giderleri analiz aşamasında ele alınacak temel gider grupları olarak belirlenmiştir. Cari giderler; mal ve hizmet alım giderleri ile personel giderlerinin toplulaştırılmasıyla, transfer giderleri; sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri, cari transferler, faiz giderleri, sermaye transferleri ve borç vermenin toplulaştırılmasıyla elde edilmiştir. Yatırım giderleri için ise; sermaye giderleri verilerinden yararlanılmıştır.

Çalışmada kullanılan değişkenlere ilişkin veri seti söz konusu harcama kalemlerinin toplam harcamalara oranlanması ile elde edilmiş; bu aşamada verilerin erişilebilirliği dikkate alınarak merkezi ve mahalli idarelere ilişkin

harcama verilerinden yararlanılmıştır. Mali yerelleşme oranı ise; mahalli idareler vergi gelirlerinin, mahalli idareler ve merkezi yönetim vergi gelirleri toplamına oranlanması ile hesaplanmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenler, tanımları ve yararlanılan kaynaklar Tablo 5’de özetlenmiştir.

TABLO 5. DEĞİŞKENLER VE TANIMLARI

Değişken Adı	Tanımı	Kaynak
My	Mali yerelleşme oranı (%)	T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, T.C. Merkez Bankası
Cg	Cari giderler oranı(%)	T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı
Trans	Transfer giderleri oranı (%)	T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı
Sg	Yatırım giderleri oranı (%)	T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

Ele alınan değişkenlerden yararlanılarak mali yerelleşmenin farklı kamu harcamalarına etkilerini analiz etmek üzere üç temel model oluşturulmuştur:

$$\text{Model 1: } cg_t = \alpha_0 + \alpha_1 * my + u_t \quad (1)$$

$$\text{Model 2: } trans_t = \alpha_0 + \alpha_1 * my + u_t \quad (2)$$

$$\text{Model 3: } sg_t = \alpha_0 + \alpha_1 * my + u_t \quad (3)$$

Veri setinde üçer aylık serilerin kullanılması gerekçesiyle, değişkenler öncelikle mevsimsellik açısından sınanmış, tüm değişkenlerde mevsimsel etkilerin tespiti üzerine Census X-12 yöntemi kullanılarak seriler mevsimsellikten arındırılmıştır. Mevsimsellik sonuçlarına ilişkin bulgular Tablo 6’da özetlenmiştir:

TABLO 6. DEĞİŞKENLERE İLİŞKİN MEVSİMSELLİK TESTİ SONUÇLARI

Değişken	F Değeri	Sonuç
cg	11.581	% 0.1 anlamlılık düzeyinde mevsimsellik bulunmaktadır.
trans	117.502	% 0.1 anlamlılık düzeyinde mevsimsellik bulunmaktadır.
sg	276.868	% 0.1 anlamlılık düzeyinde mevsimsellik bulunmaktadır.
my	28.361	% 0.1 anlamlılık düzeyinde mevsimsellik bulunmaktadır.

Mevsimsellik etkilerinin giderilmesinin ardından kullanılan değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 7’de sunulmuştur.

TABLO 7. TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER

	Trans	cg	sg	My
Ortalama	36.4548	41.9292	21.72844	13.4808
Medyan	36.3632	42.4335	22.04301	14.5056
Maksimum	44.5128	46.6876	35.1728	20.7372
Minimum	29.6619	35.0025	17.0534	6.4779
Std. Sapma	3.5791	2.8581	2.9503	4.6319
Gözlem Sayısı	47	47	47	47

Çalışmada ele alınan dönem itibariyle her bir değişken için 47 adet gözlem mevcuttur. Bağımsız değişken olan mali yerelleşme oranı en yüksek değerine 2010 yılı üçüncü çeyrekte ulaşmış olup, en düşük oranda 2017 yılı dördüncü çeyrekte gerçekleşmiştir. Kamu cari harcamalarının toplam harcamalara oranı yaklaşık %46 ile en yüksek seviyesine 2014 yılı dördüncü çeyrekte ulaşmış olup, yaklaşık %35 seviyesindeki en düşük oran ise 2018 yılı ikinci çeyrekte gerçekleşmiştir. Kamu sermaye harcamalarının toplam harcamalara oranı en

yüksek değerine 2014 yılı birinci çeyrekte ulaşırken, en düşük oran 2010 yılı birinci çeyrekte gerçekleşmiştir. Kamu transfer harcamaları oranının aldığı %44'lük en yüksek değer ise 2018 yılı ikinci çeyrekte gerçekleşirken, %29'luk en düşük değer 2013 yılı dördüncü çeyrekte gerçekleşmiştir.

(1), (2) ve (3) numaralı denklemler ile ifade edilen modellerin tahmininden önce değişkenler durağanlık açısından Dickey Fuller (1979) ve Phillips-Perron (1988) tarafından geliştirilen birim kök testlerinden yararlanılarak sınanmıştır. Söz konusu testlerde boş hipotez; serilerin birim köke sahip olduğu yani düzey değerlerinde durağan olmadığı şeklindedir. Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) ve Phillips- Perron (PP) test sonuçlarına ilişkin bulgular Tablo 8'de verilmiştir

TABLO 8. BİRİM KÖK TESTİ BULGULARI

my	ADF		PP	
	Düzyey	Fark	Düzyey	Fark
T_{μ}	-1.4076 (0.5705)	-6.3488*** (0.0000)	-1.3128 (0.6158)	-9.4622*** (0.0000)
$\mu\tau$	-2.7538 (0.2212)	-6.3632*** (0.0000)	-2.6285 (0.2702)	-11.3584*** (0.0006)
cg	ADF		PP	
	Düzyey	Fark	Düzyey	Fark
T_{μ}	-3.3398** (0.0187)	-10.6156*** (0.0000)	-3.3106** (0.0201)	-13.6345*** (0.0000)
$\mu\tau$	-3.8587** (0.0221)	-7.3767*** (0.0000)	-3.8435** (0.0229)	-37.5527*** (0.0000)
trans	ADF		PP	
	Düzyey	Fark	Düzyey	Fark
T_{μ}	-3.8397*** (0.0050)	-10.5097*** (0.0000)	-3.8046*** (0.0055)	-16.0165*** (0.0000)
$\mu\tau$	-3.9769** (0.0165)	-10.4949*** (0.0000)	-3.9413** (0.0180)	-29.1552*** (0.0000)
sg	ADF		PP	
	Düzyey	Fark	Düzyey	Fark
T_{μ}	-4.1024*** (0.0024)	-11.2699*** (0.0000)	-4.2029*** (0.0018)	-11.2699*** (0.0000)
$\mu\tau$	-4.1769*** (0.0098)	-11.1400 (0.0000)	-4.2701*** (0.0077)	-11.1400*** (0.0000)

Not: ***=%1, **=%5 ve *=%10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir. Boş hipotez "Birim kök vardır." olarak tanımlanmıştır. Parantez içerisindeki değerler olasılık değerlerini ifade etmektedir. τ_μ :sabit terimin eklendiği modeli; μ_T : hem sabit terimin hem de trend değişkeninin eklendiği modeli ifade etmektedir.

Tablo 8'de görüldüğü gibi mali yerelleşme değişkeni birinci dereceden durağan iken, farklı kamu giderlerine ilişkin değişkenler düzey değerlerinde durağan bulunmuşlardır. Bu durumda (1), (2) ve (3) numaralı eşitlikler ile ifade edilen tüm modellerde bağımlı değişken $I(0)$ iken bağımsız değişken $I(1)$ 'dir. Serilerin bu şekilde aynı dereceden durağan olmamaları durumunda ve hiçbir değişkenin durağanlık koşulunun birinci dereceyi aşmaması koşuluyla değişkenler arasındaki ilişkinin sınanmasında Pesaran, Shin ve Smith (2001) tarafından geliştirilen sınır testi yönteminden yararlanılmaktadır. Söz konusu test sonucunda hesaplanan F ya da Wald istatistik değerinin, kritik değer bant aralığının dışında kalması durumunda ele alınan değişkenler arasındaki ilişki hakkında nihai bir neticeye ulaşılabilmektedir (Pesaran vd., 2001).

Sınır testi ile sınanmak üzere öncelikle üç adet koşullu hata düzetme modeli (ECM) aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

$$\text{Model1 ECM: } \Delta cg_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^p \alpha_{1i} \Delta cg_{t-i} + \sum_{i=0}^p \alpha_{2i} \Delta my_{t-i} + \alpha_3 cg_{t-1} + \alpha_4 my_{t-1} + u_t$$

$$\text{Model2 ECM: } \Delta trans_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^p \alpha_{1i} \Delta trans_{t-i} + \sum_{i=0}^p \alpha_{2i} \Delta my_{t-i} + \alpha_3 trans_{t-1} + \alpha_4 my_{t-1} + u_t$$

$$\text{Model3 ECM: } \Delta sg_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^p \alpha_{1i} \Delta sg_{t-i} + \sum_{i=0}^p \alpha_{2i} \Delta my_{t-i} + \alpha_3 sg_{t-1} + \alpha_4 my_{t-1} + u_t$$

Denklemlerde Δ ; fark operatörünü, p; optimal gecikme uzunluğunu ifade etmektedir.

3.2. EKONOMETRİK ANALİZ VE BULGULAR

3.2.1. Model 1'in Tahmini

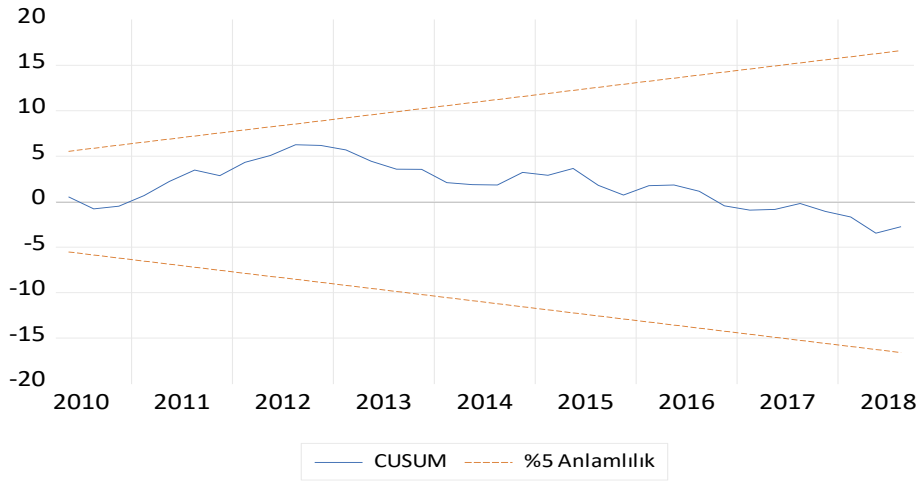
(1) numaralı modelin uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesi için Akaike (AIC) ve Schwarz (SC) bilgi kriterlerinden yararlanılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 9'da özetlenmiştir.

Tablo 9'da görüldüğü gibi Akaike ve Schwarz bilgi kriterlerine göre trendsiz model için $p=3$ optimal gecikme uzunluğu olarak belirlenmiştir. Uygun gecikme uzunluğu ile tahmin edilen model öncelikle otokorelasyon açısından sınanmıştır. Breusch-Godfrey Otokorelasyon LM testi istatistiğine ($X^2_{BG}=1.7123$) göre %5 anlamlılık düzeyinde otokorelasyonun olmadığı boş hipotezi reddedilememiştir. Dolayısıyla modelde otokorelasyon sorunu bulunmamaktadır.

TABLO 9. MODEL 1 FARKLI GECİKME DEĞERLERİ İÇİN AKAIKE VE SCHWARZ BİLGİ KRİTERLERİ

Gecikme (p)		AIC	SC
1	trendsiz	4.5133	4.7140
	trendli	4.5277	4.7686
2	trendsiz	4.4909	4.7747
	trendli	4.5161	4.8405
3	trendsiz	4.2893	4.6579
	trendli	4.3219	4.7315
4	trendsiz	4.4112	4.8663
	trendli	4.4919	4.9384

Uygun gecikme uzunluğu ile tahmin edilen model ayrıca istikrarlılık açısından sınanmıştır. Grafik 13'de verilen CUSUM Testi bulgularına göre model %5 anlamlılık düzeyinde istikrarlıdır.

GRAFİK 13. MODEL 1 HATA DÜZELTME MODELİ CUSUM TESTİ

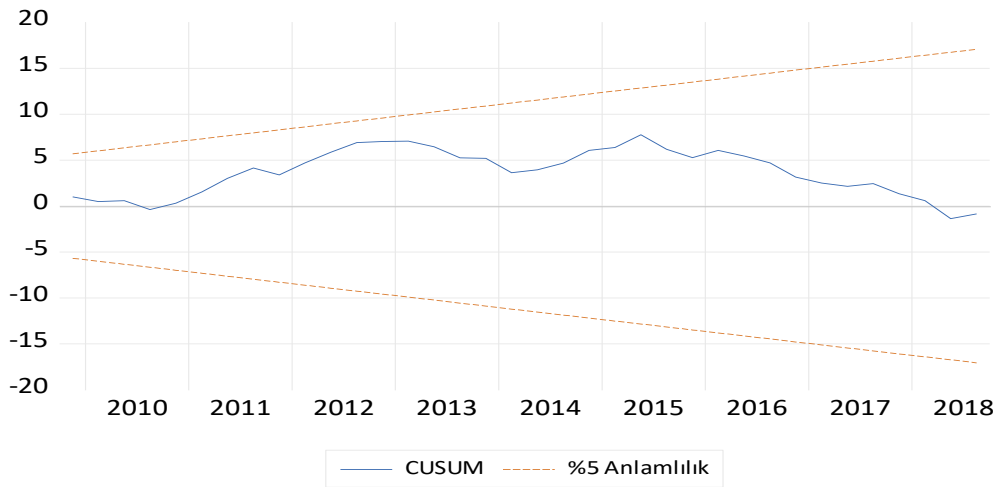
Bir sonraki aşamada optimal gecikme uzunluğunda tahmin edilen modelin otokorelasyon sorunundan bağımsız ve istikrarlı olması dolayısıyla sınır testi uygulamasına geçilmiştir. m_y ve c_g değişkenlerinin katsayılarının sıfıra eşit olduğu boş hipotezine dayanan sınır testi sonucu hesaplanan F değeri ve Pesaran vd. (2001)'den elde edilen kritik değerler Tablo 10'da özetlenmiştir

TABLO 10. MODEL 1 SINIR TESTİ SONUÇLARI

K	F İstatistiği	%5	
		Alt Kritik Değer	Üst Kritik Değer
1	7.9578	4.94	5.73

Not: k; bağımsız değişken sayısını ifade etmektedir. Kritik değerler Pesaran, Shin ve Smith'in (2001) çalışmasından elde edilmiştir.

Tablo 10'da görüldüğü gibi sınır testi sonucunda hesaplanan F değeri %5 istatistiksel anlamlılık düzeyinde kritik değer bandının dışında yer almakta ve üst kritik değeri aşmaktadır. Dolayısıyla mali yerelleşme oranı ile cari giderler oranı arasında eş bütünleşme ilişkisi bulunmaktadır. Bir başka deyişle mali yerelleşme ile cari giderler oranı uzun dönemde ilişkili bulunmuştur. Bu aşamada kısa ve uzun dönem katsayıların hesaplanması için ARDL (Ardışık Bağlanımlı ve Gecikmesi Dağıtılmış) modelinden yararlanılmıştır.

GRAFİK 14. MODEL 1 ARDL TAHMİN İÇİN CUSUM TESTİ

ARDL modelinden elde edilen katsayıları yorumlamadan önce söz konusu model istikrar ve otokorelasyon açısından incelenmiştir. LM testi sonucuna göre hesaplanan X^2 olasılık değeri $(0.8423) > 0.05$ olduğundan %5 anlamlılık düzeyinde otokorelasyon sorununa rastlanmamıştır. Grafik 14'de verilen CUSUM testi bulgularına göre de model istikrarlıdır.

TABLO 11. MODEL 1 UZUN DÖNEM VE KISA DÖNEM PARAMETRE TAHMİNLERİ

Uzun Dönem Modeli Katsayıları		
Bağımlı Değişken: cg		
Değişkenler	Katsayı	t istatistiği
my	0.5488	6.2947***

Hata Düzeltme Modeli Katsayıları		
Bağımlı Değişken: Δcg		
Değişkenler	Katsayı	T istatistiği
c	0.0630	-0.2103
$\Delta cg(-1)$	-0.0146	-0.0868
$\Delta my(-1)$	-0.0317	-0.2304

Tablo 11 devam

Değişkenler	Katsayı	T istatistiği
$\Delta my(-2)$	-0.0012	-0.0092
$\Delta my(-3)$	-0.1750	-1.2522
$\Delta my(-4)$	0.4448	3.2532***
ect(-1)	-0.8908	-3.8103***
Durbin-Watson	1.9779	

* , **ve *** işaretleri sırasıyla %10, %5 ve %1 anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir.

ARDL modelinden elde edilen uzun dönem katsayı Tablo 11’de görüldüğü gibi 0.5488 olarak bulunmuştur. Bu bağlamda mali yerelleşme oranı ile cari giderlerin kamu giderleri içerisindeki payı arasında uzun dönemde pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Söz konusu modelin tahmini sonucu elde edilen hata terimlerinden yararlanılarak kısa dönemli ilişkilerin test edilmesi amacıyla ikinci aşamada hata düzeltme modelinden yararlanılmıştır. Söz konusu modele ilişkin tahminlere göre hata düzeltme teriminin katsayısı beklenildiği gibi istatistiksel olarak anlamlı ve negatiftir.

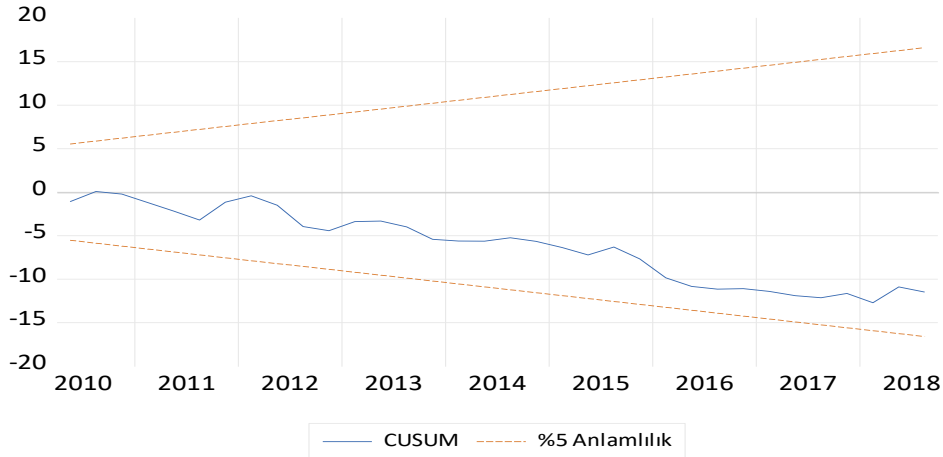
3.2.2. Model 2’nin Tahmini

Bu aşamada öncelikle mali yerelleşme (2) numaralı modele ilişkin uygun gecikme uzunluğunun tespiti için Akaike ve Schwarz bilgi kriterlerinden yararlanılmıştır. Tablo 12 farklı gecikme uzunluklarında söz konusu kriterlerin aldığı değerleri sunmaktadır.

TABLO 12. MODEL 2 FARKLI GECİKME DEĞERLERİ İÇİN AKAIKE VE SCHWARZ BİLGİ KRİTERLERİ

Gecikme (p)		AIC	SC
1	trendsiz	5.1554	5.3561
	trendli	5.1976	5.4385
2	trendsiz	5.1711	5.4549
	trendli	5.2135	5.5379
3	trendsiz	4.9805	5.3491
	trendli	4.9677	5.3773
4	trendsiz	5.0378	5.4929
	trendli	5.0389	5.5354

Tablo 12'de özetlenen Akaike ve Schwarz bilgi kriterlerine göre trendsiz model için p=3 optimal gecikme uzunluğu olarak belirlenmiştir. Uygun gecikme uzunluğu ile tahmin edilen model öncelikle otokorelasyon açısından sınıanmıştır. Breusch-Godfrey Otokorelasyon LM testi istatistiğine ($X^2_{BG}=2.2885$) göre %5 anlamlılık düzeyinde otokorelasyonun olmadığı boş hipotezi reddedilememiştir. Dolayısıyla modelde otokorelasyon sorunu bulunmamaktadır.

GRAFİK 15. MODEL 2 HATA DÜZELTME MODELİ CUSUM TESTİ

Uygun gecikme uzunluğu ile tahmin edilen model ayrıca istikrarlılık açısından sınıanmıştır. Grafik 15'de verilen CUSUM Testi bulgularına göre model %5 anlamlılık düzeyinde istikrarlıdır.

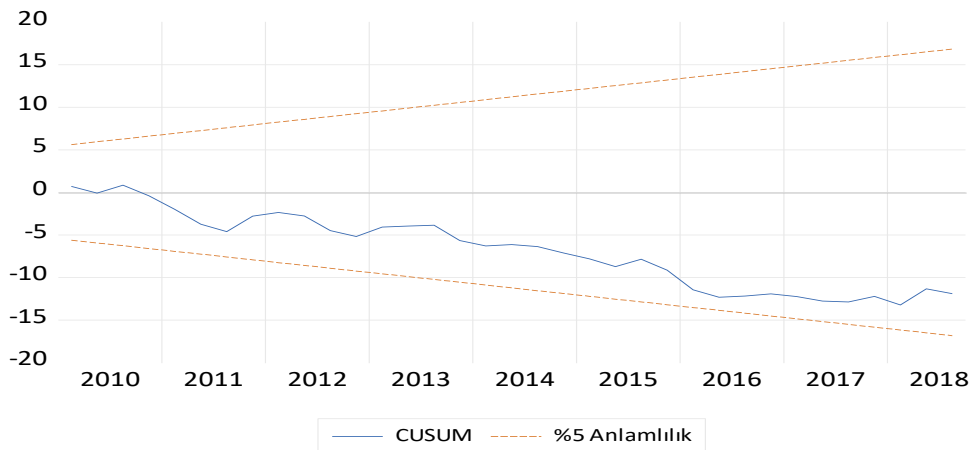
Optimal gecikme uzunluğunda tahmin edilen modelin otokorelasyon sorunundan bağımsız ve istikrarlı olmasından hareketle söz konusu model sınır testi uygulaması ile sınıanmıştır. my ve trans değişkenlerinin katsayılarının sifıra eşit olduğu boş hipotezine dayanan sınır testi sonucu hesaplanan F değeri ve Pesaran vd. (2001)'den elde edilen kritik değerler Tablo 13'de özetlenmiştir.

TABLO 13. MODEL 2 SINIR TESTİ SONUÇLARI

K	F İstatistiği	%5	
		Alt Kritik Değer	Üst Kritik Değer
1	8.9337	4.94	5.73

Not: k; bağımsız değişken sayısını ifade etmektedir. Kritik değerler Pesaran, Shin ve Smith'in (2001) çalışmasından elde edilmiştir.

Tablo 13'de görüldüğü gibi sınır testi sonucunda hesaplanan F değeri %5 istatistiksel anlamlılık düzeyinde kritik değer bandının dışında yer almakta ve üst kritik değeri aşmaktadır. Dolayısıyla mali yerelleşme oranı ile kamu transfer harcamaları oranı arasında eş bütünleşme ilişkisi bulunmaktadır. Bir başka deyişle mali yerelleşme ile transfer harcamaları oranı uzun dönemde ilişkili bulunmuştur. Bu aşamada kısa ve uzun dönem katsayıların hesaplanması için ARDL modeli tahmin edilmiştir.

GRAFİK 16. MODEL 2 ARDL TAHMİN İÇİN CUSUM TESTİ

ARDL ile uygun gecikme uzunluğunda tahmin edilen model öncelikler istikrarlılık ve otokorelasyon açısından sınınanmıştır. LM testi sonucuna göre hesaplanan X^2 olasılık değeri $(0.5577) > 0.05$ olduğundan %5 anlamlılık düzeyinde otokorelasyon sorununa rastlanmamıştır. Grafik 16'da verilen CUSUM testi bulgularına göre de model istikrarlıdır.

TABLO 14. MODEL 2 UZUN DÖNEM VE KISA DÖNEM PARAMETRE TAHMİNLERİ

Uzun Dönem Modeli Katsayıları		
Bağımlı Değişken: trans		
Değişkenler	Katsayı	t istatistiği
My	-0.6322	-3.7856***
Hata Düzeltme Modeli Katsayıları		
Bağımlı Değişken: Δtrans		
Değişkenler	Katsayı	t istatistiği
C	-0.0279	-0.0667
Δ trans(-1)	0.0344	0.1589
Δ trans(-2)	0.1923	1.1677
Δ my(-1)	0.0917	0.4730
Δ my(-2)	-0.1194	-0.6313
Δ my(-3)	0.1712	0.8980
Δ my(-4)	-0.8124	-4.1924***
ect(-1)	-0.7961	-2.9150***
Durbin-Watson	1.9627	

* ,**ve *** işaretleri sırasıyla %10, %5 ve %1 anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir.

ARDL modelinden elde edilen uzun dönem katsayı Tablo 14'de görüldüğü gibi -0.6322 olarak bulunmuştur. Bu bağlamda mali yerelleşme oranı ile transfer harcamalarının kamu giderleri içerisindeki payı arasında uzun dönemde negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Söz konusu modelin tahmini sonucu elde edilen hata terimlerinden yararlanılarak kısa dönemli ilişkilerin test edilmesi amacıyla ikinci aşamada hata düzeltme modelinden yararlanılmıştır. Söz konusu modele ilişkin tahminlere göre hata düzeltme teriminin katsayısı beklenildiği gibi istatistiksel olarak anlamlı ve negatiftir.

3.2.3. Model 3'ün Tahmini

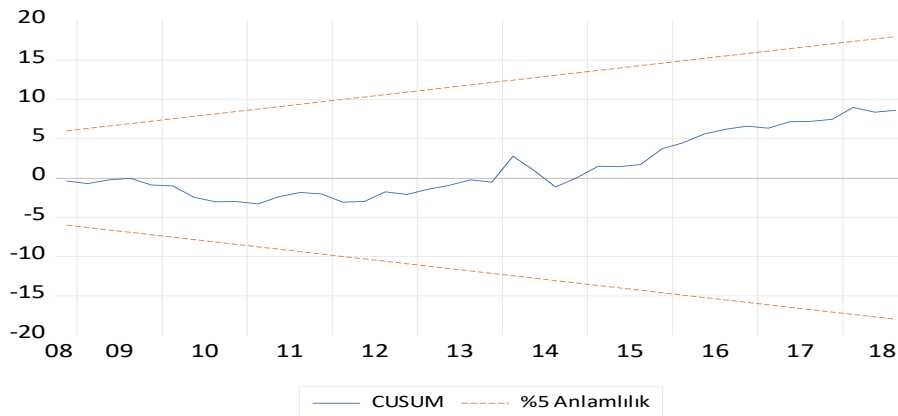
Model 3'ün tahmininde benzer şekilde uygun gecikme uzunluğunun tespiti için Akaike ve Schwarz bilgi kriterlerinden yararlanılmıştır. Tablo 15 farklı gecikme uzunluklarında söz konusu kriterlerin aldığı değerleri sunmaktadır.

TABLO 15. MODEL 3 FARKLI GECİKME DEĞERLERİ İÇİN AKAIKE VE SCHWARZ BİLGİ KRİTERLERİ

Gecikme (p)		AIC	SC
1	trendsiz	4.8872	5.0879
	trendli	4.8587	5.0956
2	trendsiz	4.9085	5.1924
	trendli	4.8887	5.2131
3	trendsiz	5.0209	5.3896
	trendli	4.9930	5.4026
4	trendsiz	4.9947	5.4498
	trendli	4.9728	5.4693

Tablo 15'de görüldüğü gibi Akaike ve Schwarz bilgi kriterlerine göre trendsiz model için p=1 optimal gecikme uzunluğu olarak belirlenmiştir. Uygun gecikme uzunluğu ile tahmin edilen model öncelikle otokorelasyon açısından sınanmıştır. Breusch-Godfrey Otokorelasyon LM testi istatistiğine ($X^2_{BG}=5.6001$) göre %5 anlamlılık düzeyinde otokorelasyonun olmadığı boş hipotezi reddedilememiştir. Dolayısıyla modelde otokorelasyon sorunu bulunmamaktadır.

GRAFİK 17. MODEL 3 HATA DÜZELTME MODELİ CUSUM TESTİ

Uygun gecikme uzunluğu ile tahmin edilen model ayrıca istikrarlılık açısından sınanmıştır. Grafik 17’de verilen CUSUM Testi bulgularına göre model %5 anlamlılık düzeyinde istikrarlıdır.

Optimal gecikme uzunluğunda tahmin edilen modelin otokorelasyon sorunundan bağımsız ve istikrarlı olmasından hareketle söz konusu model sınır testi uygulaması ile sınanmıştır. m_y ve sg değişkenlerinin katsayılarının sıfıra eşit olduğu boş hipotezine dayanan sınır testi sonucu hesaplanan F değeri ve Pesaran vd. (2001)’den elde edilen kritik değerler Tablo 16’da özetlenmiştir.

TABLO 16. MODEL 3 SINIR TESTİ SONUÇLARI

k	F İstatistiği	%5	
		Alt Kritik Değer	Üst Kritik Değer
1	3.1509	4.94	5.73

Not: k; bağımsız değişken sayısını ifade etmektedir. Kritik değerler Pesaran, Shin ve Smith'in (2001) çalışmasından elde edilmiştir.

Tablo 16’da görüldüğü gibi sınır testi sonucunda hesaplanan F değeri %5 istatistiksel anlamlılık düzeyinde kritik değer bandının dışında yer almaktadır ve alt kritik değerden düşüktür. Dolayısıyla mali yerelleşme oranı ile kamu yatırım harcamaları oranı arasında eş bütünleşme ilişkisi bulunmamaktadır. Bir başka deyişle mali yerelleşme ile kamu yatırım harcamaları oranı uzun dönemde ilişkili değildir.

3.3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu bölümde Türkiye’de mali yerelleşmenin kamu harcamalarının kompozisyonu üzerinde etkili olup olmadığı 2007:Q1-2018:Q3 dönemi üçer aylık veri setinden yararlanılarak ampirik olarak test edilmiştir. Ele alınan kamu harcaması kalemleri; cari harcamalar, yatırım harcamaları ve transfer harcamaları şeklindedir. Mali yerelleşmenin göstergesi olarak ise; yerel yönetim vergi gelirlerinin toplam vergi gelirlerine oranından yararlanılmıştır. Durağanlık testleri neticesinde üç farklı

harcama kalemine ilişkin üç ayrı ekonometrik model için uygun yöntemler belirlenmiştir. Analiz bulguları neticesinde; Türkiye'de mali yerelleşme arttıkça cari harcamaların arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Mali yerelleşme ile transfer harcamaları negatif ilişkili bulunurken, yatırım harcamaları ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

SONUÇ

Çalışmamızın ilk bölümünde mali yerelleşme ile ilgili teorik bilgiler verildikten sonra ikinci bölümde literatür taraması yapılmış ve Türkiye'deki yerel yönetimlerin mali durumları hakkında bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde ise; ekonometrik bir model çerçevesinde Türkiye'de mali yerelleşmenin kamu harcamaları kompozisyonunu oluşturan transfer giderleri, cari giderler ve yatırım giderleri üzerindeki etkisi analiz edilmektedir.

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı'ndan elde edilen verilere göre; bağımsız değişken olan mali yerelleşme oranının en yüksek değerine 2010 yılının üçüncü çeyreğinde ulaştığı, en düşük oranına ise 2017 yılının dördüncü çeyreğinde gerçekleştiği tespit edilmiştir. Kamu cari harcamalarının toplam harcamalara oranının en yüksek değeri yaklaşık %46 ile 2014 yılı dördüncü çeyrekte gerçekleşmiş olup, yaklaşık %35 seviyesindeki en düşük oran ise 2018 yılı ikinci çeyrekte gerçekleşmiştir. Kamu sermaye harcamalarının toplam harcamalara oranı en yüksek değerine 2014 yılı birinci çeyrekte ulaşırken, en düşük oran 2010 yılı birinci çeyrekte gerçekleşmiştir. Kamu transfer harcamaları oranının aldığı %44'lük en yüksek değer ise 2018 yılı ikinci çeyrekte gerçekleşirken, %29'lük en düşük değer 2013 yılı dördüncü çeyrekte gerçekleşmiştir. Çetinkaya ve Demirbaş (2010)'ın çalışmalarında belirttikleri üzere; ülkemizdeki belediyelerin diğer ülkelere nazaran düşük seviyede öz gelire sahip olması çalışmamızın mali yerelleşme sonucu elde edilen kaynakların cari harcamalara yönelmesi sonucuyla birleştirildiği zaman Türkiye'de yerel yönetimlerin merkezi idare aktarımlarına bağımlı olduğu söylenebilir.

Çalışmamız sonucunda elde edilen verilere göre Türkiye'de mali yerelleşme arttıkça cari harcamaların arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Mali yerelleşme ile transfer harcamaları negatif ilişkili bulunurken, yatırım harcamaları ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bununla birlikte; çalışmanın bir takım kısıtları da söz konusudur. Öncelikle, kamu yatırım projeleri genellikle uzun yıllar sürmektedir, dolayısıyla bir ekonomik değişkenin yatırım harcamaları üzerindeki

etkisinin analiz edilebilmesi için veri setinin on yılları kapsamı gereklidir. Veri setinin uzun yılları kapsamı analizin doğru sonuçlar vermesi açısından olumlu olacaktır. Ancak çalışmada veri yetersizliğinden dolayı yaklaşık on iki yıllık bir döneme ait veriler kullanılabilmiştir. Bu durum mali yerelleşme ve yatırım harcamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamasının nedeni olabilir. İlerleyen dönemde daha uzun yılları kapsayan bir veri setiyle çalışma imkânı oluşması halinde çalışma sonuçlarını gözden geçirme fırsatı oluşabilecektir. Yine de çalışmada kullanılan Pesaran ve diğerleri (2001) tarafından geliştirilen sınır testinin, bilinen diğer eşbütünleşme analizlerine (Engle ve Granger (1987), Johansen (1988), Johansen ve Juselius (1990)) göre; açıklayıcı değişkenlerin $I(0)$ ve $I(1)$ olmalarına bakılmaksızın seriler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığının araştırılabilmesi ve çalışmamızda olduğu gibi, az sayıda gözleme sahip çalışmalara uygulanabilmesi (Aksu vd., 2009, s. 306) çalışmamızın sonuçlarının güvenilirliği açısından önemlidir. Çalışmamızda kullanılan bağımsız değişken tanımının sadece vergi gelirlerini içeriyor olması analiz sonuçlarının doğruluğu bakımından geliştirilmesi gereken bir diğer adım olarak değerlendirilebilir. Mali yerelleşmenin göstergesi olarak literatürde kullanılan diğer değişkenlerden yararlanılarak, sonuçların tutarlılığın tespiti ileri çalışmalara bırakılmıştır. Çalışmanın tüm bu kısıtlarına rağmen ulaştığı sonuçlar bakımından literatüre katkı yapma amacına ulaştığı söylenebilir.

Çalışmamız sonuçlarına göre mali yerelleşme ile yatırım harcamaları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamış olmasının nedeni olarak iki durumdan kaynaklandığı ileri sürülebilir. Bunlardan birincisi yukarıda da belirtildiği üzere çalışmada kullanılan veri setinin yatırım harcamalarını analiz etmek için kısa olduğu söylenebilecek on iki yıllık bir dönemi içermesidir. İkincisi ise ülkemizde 4749 Sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun ile hazine garantilerinin sınırlandırılması olduğu söylenebilir. Zira 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizlerden çıkış için 15 Mayıs 2001 tarihi itibarıyla IMF tarafından onaylanan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nın devamında kamu borçlarının sürdürülemez boyutlara ulaşmasına yol açan borç dinamiğinin kırılması amacıyla 28/3/2002 tarihli ve 4749 sayılı Kamu Finansmanı

ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun ile borç portföyünün vade yapısı, faiz oranı ve para cinsi kompozisyonuna ilave doğrudan ve dolaylı hazine garantileri konularında düzenlemeler yapılmıştır. Kanunu açıklamak üzere yayımlanan yönetmeliklerle hazine garantileri, borç yönetimi, risk yönetimi dahil borçlanma işlemleri için yeni bir hukuki alt yapının oluşturulması sağlanmıştır. Kanun borçlanma, garanti ve ikraz limitleri getirilmesi, hazine garantili kredilerin izne bağlanması, Hazine garantili olmayan kamu dış borçlanmasına izin verilmesi uygulamaları getirilmiştir (Bayraktar, 2010, s:465-46). Bu uygulamalar yerel yönetimlerin dış finansman kaynaklarına erişimini kısıtlamıştır. Dolayısıyla yatırım harcamalarının azaldığı değerlendirilebilir.

Sonuç olarak ülkemizde mali yerelleşme uygulamalarının cari harcamaları ile pozitif yönlü bir ilişki içerisinde; transfer harcamaları ile negatif yönlü bir ilişki içerisinde olduğu tespit edilmiştir. Mali yerelleşme ile yatırımlar arasında anlamlı bir ilişki elde edilememesi üzerinde durulması gereken bir durumdur. Mali yerelleşmeden beklenen sonuç kamu kaynaklarının halk tercihlerine uygun bir şekilde verimli alanlara yönelmesini sağlamak olmalıdır. Çalışmamızdan elde edilen bu bulgular bize ülkemizde uygulanmakta olan mali yerelleşme tasarımının gözden geçirilmesi gerektiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Acar İ. A. , Kitapçı İ.(2009). Bir Mali Yerelleşme Deneyimi Olarak İsveç. *Maliye Dergisi*, 157-Temmuz-Aralık.
- Akdemir T. , Ulusoy A. (2017). *Mahalli İdareler (10. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Akman, Ç. (2015).“Türkiye’de Mali Yerelleşme: Büyükşehir Belediyeleri Üzerinden Teorik, Yasal ve Algı Ölçümüne Dayalı Bir İnceleme”. Doktora tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Aksu H., Başar, S.,Temurlenk M.S., Polat, Ö. (2009). Türkiye’de Kamu Harcamaları ve Büyüme İlişkisi: Sınır Testi Yaklaşımı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2).s.301-314.
- Bayraktar, Y.(2010). Kasım 2000-Subat 2001 Krizi Sonrasında Alınan Önlemlerin Borç Kompozisyonuna Yansımaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(1), s.463-480.
- Çetinkaya Ö. Demirbaş T. (2010), Belediye Gelirlerinin Analizi ve Mali Özerklik Açısından Değerlendirilmesi. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları Seri:53*. İstanbul Üniversitesi.
- Ding, McQuoidb ve Karayalçın (2019), Fiscal Decentralization, Fiscal Reform, And Economic Growth İn China. *China Economic Review*, 53, s.152-167.Erişim:09.03.2019,<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1043951X18301056>
- Falleti Tulia G. (2004). A Sequential Theory Of Decentralization And Its Effects On The Intergovernmental Balance Of Power: Latin American Cases In Comparative Perspective. *Northwestern University, Working Paper*, No. 314.
- Feltenstein, A.,Iwata, S. (2005), Decentralization and Macroeconomic Performance in China: Regional Autonomy Has Its Costs. *Journal of Development Economics*, 762.

Grisorio M.J., Prota F. (2011), "The impact of fiscal decentralization on the composition of public expenditure: panel data evidence from Italy". 52. Yıllık Bilim Toplantısı , *İtalyan Ekonomistler Derneği* ,14-15 Ekim 2011, Ancona.

limi, A, (2005), Decentralization and economic growth revisited: An empirical note. *Journal of Urban Economics* 57. Erişim: 24.03.2019, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S009411900400121>

Koçak H. (2009), Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Yerel Demokrasi ve Kentsel Yaşam. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, Isparta.

Meloche J.P., Vaillancourt,F.,Yılmaz, S. (2004). Decentralization or Fiscal Autonomy? What Does Really Matter? Effects on Growth and Public Sector Size in European Transition Countries. *World Bank Policy Research Working Paper 3254*.

Musgrave R A. (1983), Who Should Tax, Where, and What? in Tax Assignment in Federal Countries. (Charles E. McLure, Jr. Ed.). *Centre for Research on Federal Financial Relations*. Australian National University, Canberra.

Nadaroğlu, H. (2001). *Mahalli İdareler Maliyesi*. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.

Neyaptı, B. (2005). Fiscal decentralization and socioeconomic outcomes in Turkey: An empirical investigation. *METU Studies in Development*, 32. s. 433-465.Erişim:01.04.2019,<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423910055.pdf>

Oates, W. (1972). *Fiscal Federalism*. New York: Harcourt-Brace.

Ökmen M. (2005), Küreselleşme Sürecinde Yerelleşme Eğilimleri ve Yerel Yönetimler. *Yerel Yönetim Yazıları-1: Reform (Ed: Muhammet Kösecik, Hüseyin Özgür)* .İstanbul: Nobel Yayıncılık. S.539-564.

Pesaran H, Shin ve Smith (2001).Bounds Testing Approaches to the Analysis of Level Relationships. *Journal of Applied Econometrics*, 16, s. 289-326.

Rondinelli D. (1984), Decentralisation in Developing Countries. *World Bank Staff, Working Papers, No. 581*. Washington DC.

Rondinelli D. (1999), What Is Decentralization? (Ed: Jennie Litvack-Jessica Seddon, Decentralization Briefing Notes) *World Bank Institute Working Papers*. Washington DC.

Sağbaşı, İ., Kar, M., Şen, H. (2005), Fiscal decentralization, the Size of Public Sector and Economic Growth in Turkey. *Environment and Planning C: Government and Policy*, ss. 3-19.

Taraktaş A. (2010). “Türkiye’de Mali Yerelleşme, Ekonomik Büyüme ve Enflasyon arasındaki İlişkilerin Zaman Serisi Analizi”. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Tekeli, R. (2015). *Yerel Yönetimler Üzerine*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Tekin F. (1977), “Mali Tevzin” ,Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi Ocak 1977, Cilt: 13, Sayı: 1, Eskişehir

Treisman, D. (1998), Decentralization and Inflation in Developed and Developing Countries. Working Paper, University of California, Los Angeles. Erişim :30/03/2019,http://www.isr.umich.edu/cps/pewpa/archive/archive_98/19980015.pdf

Tosun, M. S. ve Yılmaz S. (2008), Decentralization, Economic Development and Growth in Turkish Provinces. Working Paper, Dünya Bankası.

UNDP (2005), UNDP Primer: Fiscal Decentralisation and Poverty Reduction. Erişim:15.04.2019,http://www.undp.org/governance/docs/DLGUD_Pub_FDPR.pdf

Xie, D., H. Zou, Davoodi, H. (1999), Fiscal Decentralization and Economic Growth in the United States. *Journal of Urban Economics* ,45. s.228 – 239. Erişim: 02.04.2019, <http://aefweb.net/WorkingPapers/w109.pdf>

Yüksel H. (2009),“Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Hizmet ve Harcamaları ve Mali Yerelleşme-Büyüme İlişkisi”. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Yushkov, A. (2015), Fiscal decentralization and regional economic growth: Theory, empirics, and the Russian experience. *Russian Journal of Economics* 1. S.404–418, Erişim:02.04.2019,<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2405473916000052>

Zhang, T., Zou, H. (1998), Fiscal decentralization, public spending, and economic growth in China. *Journal of Public Economics*, 2(67). Erişim:02.04.2019,<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0047272797000571>

1982 T.C. Anayasası

5197 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu

5393 sayılı Belediye Kanunu

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MALİYE ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p>
<p>Tarih: 08/07/2019</p>
<p>Tez Başlığı : Türkiye'de Mali Yerelleşme Ve Kamu Harcamaları Kompozisyonu İlişkisi</p>
<p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 63 sayfalık kısmına ilişkin, 08/07/2019 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 7 'dir.</p>
<p>Uygulanan filtrelemeler:</p>
<p>1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç</p>
<p>2- ☒ Kaynakça hariç</p>
<p>3- ☒ Alıntılar hariç</p>
<p>4- ☐ Alıntılar dâhil</p>
<p>5- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç</p>
<p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p>
<p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p>
<p> 08/07/2019</p>
<p>Adı Soyadı: Hakan Haktan ARIÖZ</p>
<p>Öğrenci No: N13229863</p>
<p>Anabilim Dalı: Maliye</p>
<p>Programı: Tezli</p>
<p><u>DANIŞMAN ONAYI</u></p>
<p>UYGUNDUR.</p>
<p> Doç. Dr. Hale AKBULUT</p>

EK 2. ETİK KURUL MUAFİYET FORMU

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MALİYE ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p>
<p>Tarih: 08/07/2019</p>
<p>Tez Başlığı: Türkiye'de Mali Yerelleşme Ve Kamu Harcamaları Kompozisyonu İlişkisi</p>
<p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:</p>
<ol style="list-style-type: none"> 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır, 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir. 4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.
<p>Hacettepe Üniversitesi Etik Kurulları ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p>
<p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p>
<p> 08/07/2019</p>
<p>Adı Soyadı: Hakan Haktan ARIÖZ</p> <p>Öğrenci No: N13229863</p> <p>Anabilim Dalı: Maliye</p> <p>Programı: Tezli</p> <p>Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Doktora</p>
<p><u>DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI</u></p>
<p> Doç. Dr. Hale AKBULUT</p>
<p>Detaylı Bilgi: http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr</p>
<p>Telefon: 0-312-2976860 Faks: 0-3122992147 E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr</p>